

Obsah

1 ÚVOD.....	1
1.1 Všeobecný úvod.....	1
1.2 Cíle / Postupy.....	1
2 ČÁST PRVNÍ: INDUSTRIÁLNÍ ARCHEOLOGIE.....	3
2.1 Stručná historie industriální archeologie	3
2.2 Výzkumy v industriální archeologii	7
2.2.1 Spojené Království.....	7
2.2.1.1 Coalbrookdale.....	7
2.2.2 Spojené Státy Americké	9
2.2.2.1 Five Points	9
2.2.2.2 „the mining frontier“.....	10
2.2.3 Kanada	12
2.2.3.1 Lille.....	12
2.2.4 Austrálie	15
2.2.4.1 Redfern.....	15
3 ČÁST DRUHÁ: DŮL MAYRAU.....	17
3.1 Historie a prostředí	17
3.1.1 Industrializace a Průmyslová revoluce.....	17
3.1.2 Stručná historie města Kladna.....	18
3.1.3 Těžba uhlí na Kladensku.....	20
3.1.4 Prostředí a přírodní podmínky.....	22
3.2 Historie dolu „Mayrau“.....	22
3.3 „Mayrau“ dnes.....	25

3.3.1 Budovy.....	25
3.3.2 Stroje a technika.....	27
3.3.3 Krajina.....	27
3.4 Archeologický výzkum.....	28
3.4.1 Teoretický základ	28
3.4.1.1 Teorie.....	28
3.4.1.2 Metody nedestruktivního výzkumu.....	29
3.4.2 Nedestruktivní archeologický výzkum.....	30
3.4.3 Popis terénních reliktnů.....	32
3.4.4 Interpretace	33
3.4.5 Zániková transformace vybraného objektu	34
4 ZÁVĚR.....	35
5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	37
6 RESUMÉ.....	42
7 POZNÁMKY.....	43
8 PŘÍLOHY	44

1 ÚVOD

1.1 Všeobecný úvod

V České republice zatím není termín industriální archeologie moc známý. Sice se čas od času o ní objeví zmínka v zápisu z různých konferencí či výstupů z výzkumných projektů (například „Kladno minulé a budoucí“ což je sborník z mezioborové konference z roku 2007, či je součástí jiných projektů, jako např. Seminář/Workshop Archeologie modernity, který se konal v Plzni v prosinci 2011), zaměřených na revitalizaci oblastí narušených intenzivní těžbou, ale to bez toho, že by byl proveden nebo publikován jakýkoli archeologický projekt či výzkum věnovaný tomuto tématu. Touto prací se chci pokusit o určitý nástin možností, s ohledem na zahraniční zkušenosti s industriální archeologií, jak by se dalo v místních podmínkách k tomuto tématu přistupovat.

Už když jsem jenom svůj záměr zmínil v místě, kterému jsem se chtěl věnovat, to jest důl „Mayrau“ na Kladně, tak jsem narazil na určité množství nepochopení a nedůvěry. Dost často, a to i po extenzivním vysvětlování, cože to chci vlastně dělat, bylo odpovědí většinou nechápavé kroucení hlavy či pobavený úsměv. Z toho mimo jiné vyplývá, že k objasnění industriální archeologie, jako předmětu vědeckého zájmu, před veřejností povede ještě poměrně obtížná a dlouhá cesta. Doufám, že tato práce pomůže alespoň v menší míře rozproudit diskusi, či případně otevřít prostor pro další projekty věnované industriální archeologii, nebo alespoň zvýší obecné podvědomí o důležitosti ochrany industriálních památek.

1.2 Cíle / Postupy

Práce má dvě základní části. V první podávám přehled zahraničního bádání o této problematice a v druhé se pokouším nastítnit možnosti výzkumu zavřeného moderního dolu.

Vzhledem k rozsahu tématu jsem se rozhodl, že se soustředím na čtyři státy kde je industriální archeologie nejrozšířenější a to Spojené Království, Kanada, Spojené Státy Americké a Austrálie.

Co se týče vlastního terénního výzkumu, vybral jsem areál dolu Mayrau ve Vinařicích u Kladna, respektive jeho nadzemní části (objekty nesouvisící s podzemním důlním systémem), jelikož v bývalém Kladenském uhelném revíru přístup do podzemí není možný, z důvodu bezpečnostního zajištění šachet (všechny mají minimálně betonovou desku, která je periodicky kontrolována báňským úřadem). Lokalitu jsem vybral, pro svou jedinečnost v rámci celého kladenského uhelného revíru a to jak historickou, tak báňskou a i pro relativně jednoduchou přístupnost. Cílem práce je dokumentace nadzemních pozůstatků dolu s využitím nedestruktivních metod. Zvláštní pozornost je věnována objektu bývalé kotelny, to proto, že již prošla zánikovou transformací. Dobrým vodítkem jsou zahraniční projekty, například výzkumy pozůstatků uhelného dolu v Iftonu (zavřen 1968), plynojemu ve Swann Village či londýnským letištím Heathrow (1929), Gatwick (terminál z roku 1936) či dokonce Stansted, který byl dokončen teprve roku 1990 (Stratton M. - Trinder B. 2000, 23, 31, 169 – 174).

Součástí projektu je i vytvoření databáze.

2 ČÁST PRVNÍ: INDUSTRIÁLNÍ ARCHEOLOGIE

2.1 Stručná historie industriální archeologie

Termín industriální archeologie byl s největší pravděpodobností zaveden Dr. Donaldem Dudleyem na začátku padesátých let dvacátého století. Poprvé se termín objevil v tisku na podzim roku 1955 (Hudson 1963, 11). Od začátku tento termín vyvolával určitou kontroverzi a averzi ze strany „tradičních“ archeologů. Důvody pro to byly minimálně tyto za a) „*naprostý konservatismus*“ a za b) „*vážné a upřímné obavy z toho, jestli se industriální archeologie může stát uspokojivou akademickou disciplínou*“ (Hudson 1963, 16). Také definice co je vlastně industriální archeologie se od začátku různily. Takže je k dispozici názor, že industriální archeologie „*je obor, který se zbývá studiem materiálních pozůstatků průmyslu minulosti*“ (Hudson 1963, 21). Nebo také „*industriální archeologie je definována jako studium hmatatelných důkazů společenského, ekonomického a technologického vývoje v období industrializace, obecně tedy posledních 250 let*“ (Palmer-Neaverson 2005). To proto, že dodnes se stále vedou diskuse, jak hluboko do minulosti industriální archeologie zasahuje. Pro některé začíná „*průmyslovou revolucí*“ což je termín, který má jiné časové vymezení podle každého státu a diskuse o něm probíhá dodnes (Jakubec-Jindra 2006, 9).

Velká Británie 18. století je považována za kolébkou průmyslové revoluce. Odtamtud se pokrok postupem času šířil, nejdříve do zbytku Evropy a pak do celého světa. V českých zemích spadají počátky industrializace do sklonku 18. a počátku 19. století s tím, že průmyslová revoluce probíhala v rozmezí let 1800 a 1873 (Jakubec-Jindra 2006, 12–29, 155–166). Největší nárůst průmyslu probíhal v českých zemích od roku 1841. Dokazuje to nárůst výkonu parních strojů (v HP na 1000 obyvatel) z 0,3 v roce 1841 na 10,2 v roce 1873, případně 31,6 v roce 1889 (Purš 1973, 631–633). Samotný termín „*průmyslová revoluce*“, jak již zmíněno výše, nemá pevný rámeček. Příkladem může být rozpoznání

dvou průmyslových revolucí: první spuštěná parním strojem; druhá zvýšeným zapojením elektřiny do výroby. Druhá průmyslová revoluce je kladena na přelom 19. a 20. století (Horská-Vrbová 1965). Nebo tak zvaná „komplexní revoluce moderní doby“, kde průmyslová revoluce je jenom jednou ze tří částí, společně s technickovědeckou a vědeckotechnickou revolucí (Purš 1973). Pro srozumitelnost této práce budu pracovat s termínem „průmyslová revoluce“, v následující podobě. Jedná se o *„komplex ekonomických, sociálních a civilizačních změn, spojených s růstem továrního systému a moderní technické civilizace“* (Jakubec – Jindra 2006, 19). Stejně tak s termínem industrializace, kterým *„označujeme dlouhodobý spíše kontinuální a dodnes neukončený proces velké civilizační transformace agrární společnosti... v moderní průmyslovou a konzumní společnost, žijící z velké části ve městech a vytvářející větší díl národního důchodu v průmyslu a službách“* (Jakubec – Jindra 2006, 9).

Do nedávna také platilo, že *„industriální archeologové se straní 20. století“* (Stratton-Trinder 2000, 5). Tato nejasnost, ale není takovým problémem, jak by se mohlo zdát, zkrátka v některých případech dochází k prolínání s jinými obory archeologie, jako jsou archeologie středověku, postmedievální archeologie, historická archeologie, „battlefield archaeology“ a jiné (Hudson 1963, 21,34-47, Hardesty 1988, 5–11).

Jak píše Hardesty (1988, 5–11) nejlepší metoda je kombinace historického a archeologického přístupu, respektive konfrontováním historických údajů z písemných pramenů nejrůznějšího charakteru s fakty získanými archeologickým výzkumem. Za prvé jde o ověření zpráv a za druhé o doplnění celkového obrazu historické situace o fakta, která jsou jiným způsobem nezjistitelná. To jsou většinou fakta týkající se každodenního života, společenského postavení, vybavenosti domácností, dostupnosti běžného i luxusního zboží a zjištění jejich zdrojů a cirkulaci (Hudson 1963, 20,28,30-31, Hardesty 1988, 1–3, Porter 2006, 7).

„Často kladenou otázkou je, proč se archeologicky zabývat obdobími, pro které jsou historické záznamy? Odpovědí je, že ne všechno se zaznamenávalo v průběhu historie, a i to co se zaznamenávalo, je prakticky vždy jistou mírou zaujaté z pohledu zapisovatele“¹. Příkladem může být Studená válka, ze které pochází množství archeologizovaných či archeologizujících se objektů, k nimž (nezřídka záměrně) chybí informace. Psané záznamy se vždy týkají jen části populace a navíc ještě v moderní době přetrvává jistá míra negramotnosti. Dobrou ilustrací je případ mlynáře Menocchia z 16. století, tak jak je popsána Ginzburgem (2003).

Specifickým podoborem je „brownfield archaeology“, což je archeologie věnující se přímo zanedbaným továrním oblastem. Většinou jde o proluky po zbořených továrnách ve městech nebo zanedbané industriální zóny, které čekají na revitalizaci, apod.

Industriální archeologii zařazuje **„The international committee for the conservation of industrial heritage“** (TICCIH). Tato organizace byla založena roku 1973 po první konferenci o ochraně průmyslového dědictví konané v Ironbridge ve Spojeném Království. TICCIH je také poradní organizace pro ICOMOS (**„International Council on Monuments and Sites“** založená roku 1964), což je organizace, která pomáhá organizaci UNESCO s určováním průmyslových a technických památek².

Další organizace, která se také zabývá industriální archeologií je **„International committee for the history of technology“** (ICOHTEC) založená roku 1968 v Paříži ve Francii³.

---

¹ <http://www.asha.org.au/historical-archaeology/>

² <http://www.mnactec.cat/ticcih/>

³ <http://www.icohtec.org/>

Dále existují významné národní organizace jako americká SIA („**Society for Industrial Archaeology**“ založené roku 1971)⁴, britská AIA („**Association for Industrial Archaeology**“ založená roku 1973)⁵, francouzský CILAC („**Comité d'information et de liaison pour l'archéologie, l'étude et la mise en valeur du patrimoine industriel**“ založené roku 1978)⁶ či Italská AIPAI („**Associazione Italiana per il patrimonio archeologico industriale**“ založené roku 1997)⁷, australská ASHA („**Australasian Society for Historical Archaeology**“ vzniklá roku 1991 z „**Australian Society for Historical Archaeology**“ založené roku 1970)⁸ a jiné. V České republice se industriální archeologií zatím prakticky nikdo nezabývá, nejbližší tomu je „**Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty Architektury ČVUT**“⁹, které je i členem TICCIH. Víceméně se dá říci, že ve většině vyspělých zemí je industriální archeologie už poměrně dávno zavedený a respektovaný termín i obor, zatímco například ve státech bývalého východního bloku je teprve na počátku. Je pravda, že se tato situace zvolna zlepšuje, například v Polsku či v Rumunsku a doufejme, že to nebude dlouho trvat a i u nás se industriální archeologii dostane patřičné pozornosti¹⁰.

Jistá urgence co se týče dokumentace a ochrany průmyslových památek je na místě. Spousta z nich mizí bez jakéhokoli zmapování a záznamu, tudíž pádem spousta informací je nenávratně ztracena. Jejich výzkum spadá jednoznačně do oblasti archeologie. K archeologizaci objektů dochází často přímo před našima očima (Hudson 1963, 22–32).

---

⁴ <http://www.sia-web.org/>

⁵ <http://industrial-archaeology.org/>

⁶ http://www.cilac.com/index.php?option=com_content&view=section&id=13&Itemid=100074

⁷ <http://www.patrimonioidustriale.it/index.shtm>

⁸ <http://www.asha.org.au/>

⁹ <http://vcpd.cvut.cz/>

¹⁰ <http://www.mnactec.cat/ticcih/countries.php>

2.2 Výzkumy v industriální archeologii

2.2.1 Spojené Království

Anglický přístup k industriální archeologii je příkladný. Inspirativní je provázanost a vzájemná spolupráce vládních, nevládních a dobrovolnických organizací při ochraně (nejen) industriálních památek. Industriální památky také přitahují velkou pozornost veřejnosti (např. Ironbridge, elektrárna v Battersea z roku 1933 a další).

Ve Spojeném Království se tato subdisciplína rozvíjí od konce padesátých let 20. století. S tím že hlavní základy byly položeny v šedesátých letech 20. století kdy byla uznána jako samostatné pole bádání. A už v roce 1963 byla založena Industrial Monuments Survey, organizace která se zabývala mapováním industriálních památek a navrhovala je ke státní ochraně (Palmer-Neaverson 2005, 2 – 3).

2.2.1.1 Coalbrookdale

Ve Spojeném Království zaujímá mimořádné místo lokalita Coalbrookdale, kde byla zpracovávána železná ruda na kov už ke konci 18. století. Tato lokalita se nachází v Ironbridgeské soutěsce v hrabství Shropshire, které leží v regionu West Midlands při hranicích s Walesem. Již v zimě 1958–59 zde probíhalo dálkové studium („extra-mural class“) industriální archeologie. A už tehdy byla lokalita zaměřena a byly zmapovány terasy s dělnickými domky ve spolupráci s architektem. Hudson (1963, 20–21) toto místo dokonce nazývá „svatyní průmyslové revoluce“.

Coalbrookdale a okolí jsou chráněny UNESCO od roku 1986 pod souhrnným názvem „*The Ironbridge Gorge Heritage Site*“. Mimo Coalbrookdale tam spadá ještě most v Ironbridge z 1779 a kulturní krajina rokle („Gorge“) vytvořené řekou Severn. Je to z několika důvodů. Jedním z nich je „zásadní vynález výroby kvalitnějšího železa za použití koksu („coke-iron“) Abrahamem Darbym roku 1709. Dále rozsáhlé použití litiny

při stavbě výše zmíněného mostu. Zde vynalezené a zdokonalené techniky používání našly celosvětové uplatnění a měly velký vliv na industrializaci ve světě. Fyzické důkazy vývoje těžby uhlí, výrobních procesů, dopravní sítě a společenských (sociálních) procesů, které ukazují souhrn vývoje industriálního regionu v moderní době. Dále přírodní krása i přírodně revitalizovaná kulturní krajina v kombinaci jako symbol „průmyslové revoluce“ (Blockley 1999, 112). Tudíž se dá říct, že má lokalita tři rozměry zdroje industriální archeologie, historická povaha a přírodní prostředí (Hudson 1963, 79).

Co se týče industriální archeologie, tak Ironbridge se váže hlavně k železářství a k těžbě uhlí. *„Společně jak pohřbené pozůstatky tak i stojící historické budovy dokumentují vývoj“ této oblasti „od řídké obydlené důlní oblasti 17. století, po smíšenou residenční, výrobní, obchodní a rekreační oblast, již je dnes“ (Blockley 1999, 112–113).*

V Coalbrookdale je jedna z mála zachovalých vysokých pecí z 18. století. Pece z tohoto období jsou „masivní cihlové či zděné objekty zhruba čtvercového půdorysu“ a bez bližšího zkoumání vnitřku „*se můžou lehce splést s pecemi vápennými*“ (Hudson 1963, 80).

V Coalbrookdale mimo jiné na konci padesátých let 20. století probíhala i rekonstrukce a zajištění historických objektů, a kde bylo oslaveno 250-ti leté výročí založení (Hudson 1963, 31).

Dnes je Ironbridge (Coalbrookdale) jedním z hlavních center pro industriální archeologii s vlastním výzkumným centrem a pravidelnými setkáními příznivců (bez kterých by záchrana mnoha nenahraditelných průmyslových i jiných památek nebyla možná). Místní centrum úzce spolupracuje s organizací AIA a často se podílí na stejných projektech (Palmer 2008, 9–10).

2.2.2 Spojené Státy Americké

Dokonce i tak respektovaná instituce jako Smithsonian Institution, respektive „Museum of American History“, které pod ni spadá má spoustu památek vážících se k industriální archeologii. Často je zdůrazňováno, že podstata industriální archeologie často obnáší takové památky, které ať už svojí velikostí či vlastním místním kontextem znemožňují jejich vystavení v budově muzea¹¹.

Práce v terénu v kombinaci se studiem dostupných dokumentů, umožňuje identifikovat artefakty, objekty a lokality a umísťovat je do náležitého historického kontextu¹².

2.2.2.1 Five Points

V polovině devadesátých let 20. století probíhal archeologický výzkum před zahájením stavby nové soudní budovy v New Yorku. Na místě zvaném Foley Square, předtím známé jako Five Points. V průběhu 19. století tato oblast byla nechvalně proslulá jako doupě neřesti a zhýralosti¹³.

Nálezy osobních předmětů ukazují, že i přes přelidněnost a hrozivé hygienické podmínky se obyvatelé Five Points snažili každodenně žít své životy tak jako kdokoliv kdekoliv jinde¹⁴. Pro cizí to byl „*hrůzu nahánějící slum*“, kdežto pro místní to byla „*prosperující dělnická čtvrť*“¹⁵.

V místě bývalého obchodu s ústřicemi bylo nalezeno množství jejich schránek a pozůstatky ledárny. Nicméně i množství nápojového skla naznačuje, že se zde holdovalo i pití¹⁶.

¹¹ <http://americanhistory.si.edu/archives/e-2.htm>

¹² <http://americanhistory.si.edu/archives/e-3.htm>

¹³ <http://r2.gsa.gov/fivept/wifp.htm>

¹⁴ <http://r2.gsa.gov/fivept/hdaca2.htm>

¹⁵ <http://r2.gsa.gov/fivept/wlafp.htm>

¹⁶ <http://r2.gsa.gov/fivept/wdat3.htm>

Všechny archeologické nálezy naznačují, že pověst, kterou si Five Points získalo, byla přehnaná a že se nelze spoléhat na zápisy, které vědomě či pouze z doslechu reprodukovaly tehdejší předsudky¹⁷. V konečném důsledku je možno konstatovat, že čtvrť Five Points byla svérázná přelidněná oblast s nedostačující občanskou vybaveností, obydlená nízkopříjemovými nájemníky a právě přicestovavšími imigranty z celého světa, tudíž tam logicky byly i problémy z předchozího výčtu vyplývající.

To je příkladem toho, že archeologický výzkum oblasti a objektů, nepříliš časově vzdálených, může ukázat na limity i zkreslení, které podává svědectví psaných pramenů.

2.2.2.2 „the mining frontier“

V 80. letech 20. století probíhala řada výzkumů na tak zvaném hornickém pohraničí („mining frontier“), hlavně míněno pro „hornické ostrůvky“ v Kalifornii, Nevadě a Utahu (mimo jiné se tato situace dá aplikovat i na Kanadu (Porter 2006, 9-11)) a Jižní Ameriku (Hardesty 1988, 1). „hornickými ostrůvky“ je míněna síť osídlení, která byla propojena železnicí, ale která byla separována „*společenskou a kulturní divočinou*“, to znamená, že osady byly budovány v místech ložisek daleko od standardní sídelní struktury (Hardesty 1988, 1). Hornické osídlení bylo vázáno na doly, a tudíž bylo životně závislé na dodávkách prakticky všeho zboží po železnici. Poněvadž dost často byla tato sídla zakládána bez jakéhokoli zázemí s produkcí potravin či základního spotřebního zboží (Hardesty 1988, 1–4, Porter 2006, 4–6).

I přestože to byly malé komunity, měli překvapivě i dalekosáhlé kontakty s okolní světem, například podle psaných záznamů se do Cortezu v Nevadě dováželo zboží z Kalifornie, Utahu, Nebrasky, Indiany a Illinois (Hardesty 1988, 2–4).

---

¹⁷ <http://r2.gsa.gov/fivept/ded.htm>

Archeologické doklady hornického osídlení můžou být dost odlišné od psaných záznamů. Na místě takového osídlení můžou být nalezeny zbytky budov, štol, odpadních skládek, zbytky strojů a jejich usazení. U hornického osídlení (a u průmyslových staveb všeobecně) se dá očekávat, že se najdou určité aspekty spojené s tou kterou inkriminovanou průmyslovou činností. Tudíž se musí potvrdit, že tam opravdu jsou (resp. byly), pokud tak bylo zjištěno podle jiných údajů. Pokud tam nejsou, tak zjistit proč tomu tak není. Navíc pokud se zjistí další průmyslové aspekty, které nejsou nikde zmíněné, tak zjistit co jsou, odkud jsou a jak tam byly využívány ve vztahu ke zbytku průmyslové či společenské činnosti (Hardesty 1988, 9–13).

Co se týče důlní činnosti jako takové, tak typické pozůstatky po ní jsou šachty, haldy a odpadní materiál všeobecně, betonové (i jiné) podstavce pro hnací stroje, zbytky lanovek, koleje či náspy, pražce a kolejnice, a jiné. U některých technologických pozůstatků se dají dohledat jejich technické parametry či uživatelské příručky, jak se ale dost často archeologicky ukáže, tak někdy byly stroje používány poněkud jinak, než doporučoval výrobce. To proto, aby se buď vyhovělo místním podmínkám, či protože se to které zařízení dalo použít i jinak. Ale určit míru lidské improvizace z archeologických nálezů je poměrně složité (Hardesty 1988, 11–13).

U tohoto příkladu vidíme jeden model toho, jak se může přistupovat k hornickým sídlištím v „pohraničí“. Děje se tak skrze ekonomické vztahy a vazby za podpory archeologických nálezů. Ale děje se tak sledováním hornických městeček jako celků, bez toho aby se brali v potaz jedinci jako tvořitelé archeologických pramenů. Což přináší výsledky pro celkovou oblast, ale pro jednotlivé komunity či individuální historii může být lehce zkreslující.

2.2.3 Kanada

2.2.3.1 Lille

V souvislosti s rozvojem odlehlých oblastí Kanady v druhé polovině 20. století, přišel i zájem o historii těchto míst. Například oblast Crowsnest Pass, kde se těžilo uhlí na přelomu 19. a 20. století.

Hornické městečko Lille, v jihozápadní Albertě poblíž hranice s Britskou Kolumbií v oblasti nazývané Crowsnest Pass, bylo založeno roku 1901 a rozebráno a opuštěno roku 1912 (Porter 2006, 15). Lille bylo podnikové město, to znamená, že bylo zřízeno a spravováno firmou West Canadian Collieries. Městečko mělo zhruba 20 hornických domků, dům doktora a velký dům správce. I služby mělo městečko standardní jako jiná hornická městečka té doby (Porter 2006, 12). Byla tam malá škola, kterou navštěvovalo kolem třiceti žáků, dále nemocnice s patnácti lůžky a společenské centrum. Uprostřed městečka se nacházel hotel. Firma dále pronajímala dost místa pro drobné obchodníky, a tak tu byla i pekárna, řezník, obchod s alkoholem, koloniál a přinejmenším dvě holičství. Dále elektrárna a vodárna. Nejsou doklady ani záznamy o přítomnosti kostela v Lille (Porter 2006, 12–15).

V Lille se těžilo zhruba 600 tun koksovatelného uhlí denně. Bylo tu padesát koksovacích pecí, které byly postaveny v Belgii a rozebrané poslány do Lille (přes Jižní Ameriku, jelikož Panamský průplav ještě neexistoval, do Vancouveru a odtamtud po železnici teprve na místo určení). Důl byl opuštěn poté, co trh s koksem z Lille se rozpadl. To vše se stalo následkem několika faktorů, dlouhá stávka, snížená cena koksu a vysoký obsah popela v koksu na to aby se dal používat v hutích. Většina budov a zařízení byla rozebrána a přesunuta do blízkých měst Bellevue a Blairmore. Dnes je místo kde stávalo městečko Lille místní historickou památkou, ale zbývá z něj málo a celá nálezová situace je vážně narušována kempováním a lovci starých lahví (Porter 2006, 14–15, 19–20).

V Lille proběhlo několik archeologických výzkumů, na příklad roku 1977 byly Margaret Kennedyovou zkoumány koksovací pece. Hned roku 1978 bylo provedeno mapování a odkryty dvě sondy v Lille Michaelem Frosmannem. Větší archeologický výzkum proběhl roku 1981 pod vedením opět Margaret Kennedyové, kdy byly mimo jiné zkoumány odkryvem pekárna, správcův dům a určitý počet žump. Další výzkum proběhl 2005 až 2006 a prováděla ho Meaghan Porterová. Ta chtěla na základě nálezů zjistit, jaký byl život ve firemním městě, jaké bylo jeho rozložení podle společenského postavení a k jakému zboží měli obyvatelé přístup (Porter 2006, 3–5). Tudíž se dá říct, že toto je výzkum historické archeologie na industriální lokalitě. Nicméně *„životy a společenství pracovníků a jejich identifikace jako přispěvatelů archeologických pramenů je důležitá a rozšíří znalosti o každodenním životě v hornických komunitách té doby“* (Porter 2006, 5-7, 44–54).

Ve svém výzkumu se Porterová věnuje i otázce odborů, což má pro její výzkum logické opodstatnění, jelikož ty a vůbec hnutí pracujících hrály svoji určitou roli ve vytváření společenského prostředí v průmyslových oblastech (Porter 2006, 21–27, Stehlík 1974, 7-9, 17–24). Navíc je tu i otázka národnostního složení, jelikož jak je doloženo (Hardesty 1988, 3–4, Porter 2006, 13, 23–24), tak horníci pocházeli převážně z řad imigrantů a to hlavně z Evropy, Mexika, Austrálie a Číny.

Při výzkumech odkryvem bylo v Lille nalezeno 8 492 movitých artefaktů, s tím že z výzkumu z roku 1979 se jich kolem 360 ztratilo (Porter 2006, 55). Nálezy představují druhovou směs od osobních předmětů (boty, knoflíky, dýmky), přes věci týkající se zpracování potravin (pánve, konzervy, příbory) až po průmyslové věci (uhlí, hlušina, součástky strojů) (Porter 2006, 56–59). Interpretace nálezů dává určitý náhled do každodenního života tehdejší komunity a typu věcí a zboží k jakému měli místní obyvatelé přístup. Jak nálezy dokazují, jejich limity nebyly dány izolací nebo odloučeností městečka, ale spíše jejich příjmy. Například jsou tu i doklady importovaného zboží, jako whisky, holandský gin či italské hořké likéry. Nebo také konzervy z Itálie, což by potvrdovalo i

domněnky o požadavcích na známá jídla co se Italské populace v Lille týče. Také množství hornického náčiní i nářadí bylo nalezeno, například fragmenty plynové masky, hornické boty, součástky strojů a v neposlední řadě uhlí a hlušina na místní skládce (Porter 2006, 59–85). Nálezy tím potvrzují i národnostní diversifikaci, jak už to naznačovaly psané dokumenty. A přestože městečko bylo rozděleno podle společenského postavení dle budov, tak jeho obyvatelé sdíleli mnoho společných zvyků, ať už šlo o konzumaci alkoholu a různých potravin, kouření tabáku či lední hokej. Právě jedna ze zajímavostí je, že nálezy ze suchých záchodů jsou překvapivě podobné, ať už jde o obydlí horníků či vyššího společenského postavení. Což může indikovat několik věcí, buď *„se společenské postavení projevovalo jinak než materiální kulturou, nebo firemní rozdělení města nesplňovalo svůj účel (pokud to mělo v plánu) anebo obsazení obydlí bylo přibližně stejné, bez ohledu na jeho velikost“* (Porter 2006, 88–91).

V tomto výzkumu lze vidět jednu z možností jak přistupovat k průmyslové minulosti. Jde o to zjistit co nejvíce o jednotlivcích a jejich soužití na malém prostoru, stejně jako o jejich společenské statuty a vazby. Analýza materiální kultury tu proběhla k ilustrování konzumního chování a dostupnosti zboží (Porter 2006, 124). Například *„přestože měli místní obyvatelé přístup k importovanému zboží díky napojení na Kanadskou Pacifickou Železnici, tak převážnou většinu věcí nakupovali v místních obchodech“* (Porter 2006, 125). Společenské rozvrstvení na základě nálezů se nepodařilo úplně potvrdit ani vyvrátit, jelikož ti co bydleli v horším bydlení nemuseli být rozdílného statutu, pokud by byli, tak nálezy to nepotvrzují (Porter 2006, 126). Co se potvrdit podařilo, bylo, že životy obyvatelů nebyly určovány ani jejich prací ani firmou, která je zaměstnávala, ale určovali si je sami (Porter 2006, 129). Na tomto příkladu se můžeme inspirovat i pro výzkumy na našem území, i když se dá předpokládat, že u nás podobně izolovaných průmyslových míst tolik není, vzhledem k pozdější industrializaci (ve srovnání se západní Evropou), rozlohovými dispozicemi a hustotou infrastruktury.

2.2.4 Austrálie

V Austrálii nemají industriální archeologii vyčleněnou zvlášť jako samostatnou disciplínu archeologie, ale všechny projekty, které se zabývají dobou zhruba od roku 1500 AD, mají shrnuty pod hlavičkou historické archeologie¹⁸.

2.2.4.1 Redfern

Na počátku 70. let 20. století byla v Redfernu určena ke zboření bývalá továrna na zpracování kovů a výrobků z nich z roku 1890. Továrna původně patřila firmě Wunderlich, která vznikla roku 1885 a jako samostatná ukončila činnost roku 1969. Firma se zabývala různými činnostmi, od výrobků z lisovaného zinkového plechu, plechových střech, kovových výrobků domácí potřeby, až po terakotové střešní tašky podle francouzských vzorů (až do první světové války je dováželi, poté je vyráběli sami) (Bures-Groom 1980, 113–115).

Archeologické práce začaly v okamžiku, kdy už demolice byla v plném proudu, tudíž se projekt proměnil v záchranný výzkum (Bures-Groom 1980, 115). Několik částí bylo určeno k rozebrání a přemístění do muzea, mezi nimi byl jeden lis, zasedací síň z roku 1908 a část předváděcí místnosti ve stylu art-deco. Také vzorky všech výrobků byly určeny pro archivování. Jinak práce probíhaly jako na standardní archeologické lokalitě se zaměřováním, zakreslováním a dokumentací způsobu výroby a fungování továrny během její historie. Dále zpracovávání kompletní sociální historie bylo na místě. A to tím, že bylo shromážděno co nejvíce dostupných psaných, vizuálních a orálních informací, jež bylo možno, včetně kontaktů s bývalými zaměstnanci, kteří podali informace o způsobu výroby a fungování továrny. Celý areál továrny byl pečlivě změřen a zakreslen. S pomocí psaných a orálních informací bylo možné i v průběhu demolice určit funkce částí areálu (Bures-Groom 1980, 115–116).

---

¹⁸ <http://www.asha.org.au/historical-archaeology/>

Továrna měla původně „*jedenáct razicích strojů, z nichž zbyly jen dva*“ a jeden z nich byl určen pro muzeum (Bures-Groom 1980, 116). Tento stroj byl taktéž pečlivě „*vyfotografován, změřen a nakreslen*“ (Bures-Groom 1980, 116).

Při průzkumu administrativní budovy byly nalezeny části původních zdí, což umožnilo porovnat a doplnit údaje o vývoji továrny (Bures-Groom 1980, 116).

Při rozebírání předváděcí místnosti, která ve svém počátku (postavena roku 1928) plnila i funkci společenského sálu, byl odhalen původní zdobený strop pod druhým novějším, stejně jako zvenku byla zdobená fasáda překryta firemními střešními taškami. Vše bylo zdokumentováno a po rozebrání přeneseno do muzea, kde se stane součástí art-deco sbírky (Bures-Groom 1980, 117).

Také byla vytvořena typologie výrobků a jejich prvků vyráběných firmou podle starých katalogů a firemních záznamů k určení stáří budov či jejich částí v areálu továrny (Bures-Groom 1980, 118).

Proběhla i analýza importovaných francouzských terakotových střešních tašek (bylo jich dovezeno sedmdesát pět milionů mezi lety 1892 a 1914). Části továrny jimi byly ještě zastřešeny. Díky firemním značkám se podařilo určit deset různých výrobců (Bures-Groom 1980, 118).

Vzhledem k tomu, že to byl jeden z prvních projektů v Austrálii, co se týče industriální archeologie, a zároveň i jeden z největších, narazili autoři na mnoho problémů. Přestože přistupovali k lokalitě jako k standardnímu archeologickému nalezišti, museli svoje přístupy spojit i skombinovat s historickými záznamy (i orální historií) o jejichž potvrzení se následně pokusili (Bures-Groom 1980, 118).

Důvod proč jsem vybral tento projekt jako ukázkou z Austrálie je zřejmý. Přesně ukazuje, kde je síla industriální archeologie, to znamená získat a uchovat co nejvíce informací, dokud tu ještě jsou (například než bývalí zaměstnanci zemřou) a v kontextu. Zároveň projekt ukazuje

archeologii pracující v „přímém přenosu“ zatímco kolem nich už části lokality nenávratně mizí.

3 ČÁST DRUHÁ: DŮL MAYRAU

3.1 Historie a prostředí

3.1.1 Industrializace a Průmyslová revoluce

Výrazné zvýšení industrializace českých zemí nastalo po roce 1825, kdy se habsburská říše ekonomicky zkonsolidovala po Napoleonských válkách. Tak například v roce 1841 se české země společně s Dolním Rakouskem a Štýrskem staly „*nejprogresivněji se vyvíjejícími částmi habsburské monarchie*“ (Jakubec-Jindra 2006, 157). Tady je třeba také zmínit zásadní rozdíly v západní a východní části habsburské monarchie, kdy západní část (včetně českých zemí) zažívala průmyslový rozvoj, s tím související sociální změny i zvýšení počtu obyvatel, zatímco ve východní části (hlavně Uhry a Halič) se industrializace značně opozdila a převládala zde zemědělská výroba ovládaná šlechtou (Purš 1973, 495–497; Purš 1960, 9, 16, 18, 83; Jakubec-Jindra 2006, 155–160). Navíc v tomto období vidíme určitou následnost a provázanost. Zvyšování hustoty infrastruktury (budování železnic) a zbrojení (přezbrojování) automaticky zvýšilo požadavky na růst výroby železa a ocele. To také zvýšilo poptávku po dodávkách uhlí, ergo zvýšilo i těžbu. Těžba se zvyšovala pronikáním do hlubinných slojí, kde byla větší potřeba parních strojů (spouštění, čerpání vzduchu, odčerpávání vody, atd.). Celkově to znamená zvýšený rozvoj a vývoj ve všech souvisejících odvětvích.

S většími požadavky na dodávky uhlí souvisel i růst těžby. To také znamenalo vznik (či přesun) železářského průmyslu v oblasti kamenouhelných pánví (Ostrava - Vítkovické železářny, Kladno - Vojtěšská huť, potažmo Poldi) a to za účelem snížení logistických problémů (Jakubec-Jindra 2006, 200–203). Je to logické, jelikož spotřeba

uhlí těmito podniky byla enormní a tudíž jeho doprava na delší vzdálenosti značně problematická (časově i finančně). Průmyslová revoluce probíhala v železářství i uhelném průmyslu v českých zemích zhruba od roku 1840 do roku 1880. V závěru tohoto období se ustálilo i firemní prostředí neboť záhy odpadli menší hráči (drobní a šlechtičtí podnikatelé) a otěže převzaly akciové společnosti typu Pražská železářská společnost či Vítkovické železárny. Také od této doby byl patrný stabilní nárůst industrializace (Purš 1960, 83–95, 103–106; Jakubec-Jindra 2006, 200–203).

3.1.2 Stručná historie města Kladna

Kladno je největší město ve Středočeském Kraji a je situováno zhruba 25 km severozápadně od Prahy. Leží v průměrné výšce 400 m.n.m. (283 m.n.m. nejnižší a 430 m.n.m. nevyšší bod). V současné době v něm oficiálně žije 67 811 obyvatel¹⁹.

První psaná zmínka o Kladnu pochází z počátku 14. století. V roce 1561 bylo Kladno povýšeno na městys a získalo erb s polovinou stříbrné orlice na levé a s rysem v přírodních barvách na pravé straně. 5. června roku 1870 bylo Kladno povýšeno císařem Františkem Josefem na město a roku 1893 bylo utvořeno hejtmanství Kladenské. Následně 29. května roku 1898 Kladno dostalo titul „*královské horní město*“ a v erbu si přilepšilo o stříbrné havířské náčiní (totiž mlátek a želízko, také známé pod termínem „kladívka“) převázané zlatou stuhou (5. srpna 1914) (Kuchyňka 2007, 7–9).

Během druhé poloviny 18. století bylo v bližším okolí Kladna odhaleno několik ložisek černého uhlí, které vedlo k těžbě a v polovině 19. století přibýly i železárny a ocelárny. Také počet obyvatel se postupně rozrůstal. Z 1 395 obyvatel v roce 1843 až na 10 190 obyvatel v roce 1869 a se vznikem Velkého Kladna (postupně kolem přelomu 19. a 20. století) přesáhl počet obyvatel 50 000 (Žofka – Švejda 1947, 4).

---

¹⁹http://www.mestokladno.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=6506&id=1401486&p1=2100008925

Roku 1854 založil Vojtěch Lanna starší první kladenskou huť, pojmenovanou po něm „Vojtěšská huť“ (viz příloha 19) (po druhé světové válce přejmenovaná na „Koněv“). V lednu 1855 byla vysvěcena a zapálena první pec. Druhá začala fungovat o rok později. *„Do roku 1860 obsahovala huť osm pecí, tři slévárny, koksovací pece, prádlo uhlí (pro zlepšení kvality uhlí před koksováním) a sedm pražicích pecí pro obohacování železné rudy“* (Schmelzová 2007, 17–18). Od poloviny 60. let 19. století byla na Kladně i výroba drátěných lan, která spadala pod C. k. privilegovanou společnost státní dráhy a roku 1925 byla přeměněna na Kablo a.s. Roku 1889 byla na popud ředitele Pražské železářské společnosti (té patřil i důl „Mayrau“) Karla Wittgensteina vybudována „Poldina huť“ (pojmenována po jeho manželce Leopoldině) a ta byla určena k výrobě ušlechtilé oceli (Žofka-Švejda 1947, 23–31).

Roku 1912 byla Karlem Hummelbergem vyvinuta korozivzdorná ocel Poldi AKS a Poldi se tak stala třetím závodem na světě kde se korozivzdorná ocel vyráběla (viz příloha 25) (po společnostech Krupp a Brearley). Kladenská ocel byla použita zhruba u poloviny československých tanků a prakticky u všech československých pevnostních systémů.

Po druhé světové válce byly ocelárny i doly znárodněny. Z oceláren vznikl mamutí podnik Poldi Spojené ocelárny národní podnik (Poldi SONP Kladno) (Žofka-Švejda 1947, 30).

Po roce 1989 byla firma zprivatizována a to poměrně nešťastně, což vedlo k jejímu krachu v rozmezí let 1996–97. Do té doby byly ocelárny a uhelné doly klíčovými částmi města. Společnost Poldi byla poté restruktulizována a v současnosti je z ní několik různých podniků. Těžba černého uhlí na Kladensku skončila roku 2002 a to zavřením dolu Schoeller v Libušíně. Ve dvaceti letech po roce 1989 Kladno prošlo výraznou přeměnou, došlo ke kompletnímu zastavení těžby uhlí a k výraznému omezení těžkého průmyslu. Nicméně Kladno se s tím vyrovnalo poměrně dobře, i když následky se budou dále řešit ještě

mnoho let. A otázkou je jaký bude osud materiálních pozůstatků dlouholeté průmyslové činnosti.

3.1.3 Těžba uhlí na Kladensku

Uhlí se na Kladensku vyskytuje v různé hloubce. „*U Otvovic, Vrapic a Lán vychází sloje až na povrch*“ (viz příloha 26). V jiných částech se hloubka zvyšuje, například Kladno-Výhybka 26m, Engerth 385m, Libušín 400-500m a u Zlonic až 1350m. To znamená, že uhelná sloj se svažuje směrem k severu. Uhelne sloje dosahují mocnosti až 12m (Žofka-Švejda 1947, 39, 43).

Doklady o těžbě uhlí na Kladensku pocházejí už z doby laténské. Na území Slánska a Novostrašicka byly nalezeny doklady zpracování švartny (Venclová 2008, 75–77). Švartna v této oblasti pochází z nejvyšší lávky kounovské kamenouhelné sloje (Trejbal 1947, 7), respektive pánve Kladensko-rakovnické (Žofka-Švejda 1947, 8, 36).

Nicméně na další doklady jsme si museli počkat až do druhé poloviny 15. století, ze kdy pochází zmínka kapituly pražské o nálezích kamenného uhlí u Malých Přílep a obce Železné (Žofka-Švejda 1947, 8, Trejbal 1947, 10). Tyto obce jsou sice v okrese Beroun, ale v jeho severní části na hranicích s kladenským okresem (nehledě na to, že hranice okresů se upravovaly a podle Žofka-Švejda (1947, 8) obě leží v okrese Kladenském). Další posun přichází až na počátku 18. století, kdy císař Karel VI. vydává 22. listopadu 1716 reskript o vyhledávání a zužitkování nerostného uhlí (Trejbal 1947, 12). Tak bylo uhlí hledáno někdy před rokem 1720 u Otvovic. V 60. letech 18. století bylo uhlí hledáno u Lán a Mutějovic. A teprve v letech 1772–1775 byly nalezeny sloje u Vrapic na Buštěhradském panství, které se staly největším důlním celkem u nás až do 40. let 19. století (Kuchyňka 2007, 7, Stehlík 1967, 8–9). To bylo díky tomu, že nad zastávkou Buštěhrad ve Vrapicích hlavní kladenská sluj vystupuje na povrch (Trejbal 1947, Stehlík 1967, 9). Byla to těžba pod dohledem šlechty, což se začalo měnit, až s příchodem drobných

podnikatelů na počátku století devatenáctého, jako byl Václav Černý, který vyhloubil tři doly směřující od Vrapic ke Kladnu a Dubí. A to 110,6m hlubokou šachtu „Ludvík“, 143m hlubokou šachtu „Kateřina“ (podle Trejbal 1947, 39) či „Dobrá naděje“ (podle Stehlík 1967, 10) (či „Hoffnung“ to zmiňují oba) a 161m hlubokou šachtu „Václav-Vítovka“ (Stehlík 1967, 10). Václav Černý však roku 1842 zemřel a jeho dědici prodali doly roku 1846 firmě velkoobchodníka z Vídně francouzského původu Florentina Roberta (po něm se v budoucnu bude jmenovat jáma „Robert“). V této době (co se týče velikosti) byla největší soustava buštěhradských dolů pod vedením Jana Váni (patřící firmě Václava Novotného), po nich následovala soustava ostravských Rothschildů a po nich doly pana Roberta (Stehlík 1967, 13,16). Dále se věci počaly poněkud měnit, neboť roku 1847 vznikl spolek Václava Novotného (majitel mlýnů a Žofína) a Vojtěcha Lanny staršího (nejvýznamnější podnikatel v železničních, silničních a vodních stavbách) pojmenovaný „Pražské uhelné doly u Kladna“ (respektive „Prager Kohlenberg nächst Kladno“) (Trejbal 1947, 42, Stehlík 1967, 12, Schmelzová 2007, 17). Tento spolek měl na své straně vynikajícího horníka Jana Váňu a ten v krátkém sledu vyhloubil doly „Lager“ (1847), „František“ (1848), „Thienfeld“ (1848), „Zippe“ (1857) a „Amálka“ (1862) (viz příloha 16) (Trejbal 1947, 42).

Dalším zásadním krokem bylo vytvoření Pražské železářské společnosti 28. července roku 1857, kdy spojili své síly Florentin Robert, Václav Novotný, Vojtěch Lanna a Heřman Ditrich Lindheim (majitel dolů a hutí v Nýřanech). I přes ekonomické problémy a roku 1862 vyhlášený úpadek se v 70. letech 19. století společnost opět vzmožila a v letech 1900 až 1912 byla první železářskou společností v Rakousku – Uhersku (Schmelzová 2007, 19). Na konci 19. století zbyli na Kladně už jenom tři velcí hráči, Buštěhradská železnice, Společnost státní dráhy a Pražská železářská společnost, pod niž spadal i důl „Mayrau“ (Trejbal 1947, Žofka-Švejda 1947, 44, Stehlík 1967, 16,18, Stehlík 1974, 7–9, Kuchyňka 2007, 8,9, Schmelzová 2007, 17–19). Z těch tří společností byly nejhorší pracovní podmínky právě u Pražské železářské společnosti, kde

například trvala dvanáctihodinová doba pod zemí až do roku 1893 a desetihodinová až do roku 1900 (Skalníková 1959, 25).

3.1.4 Prostředí a přírodní podmínky

Kamenouhelné sloje na Kladensku, Rakovnicku a Slánsku jsou součástí slojí pánve Kladensko-rakovnické (Žofka-Švejda 1947, 36). Na tomto místě byla v době karbonu rozsáhlá kotlina pokrytá jezerem. Dno tvořily šedé až černé algonkické břidlice. V době kambria a siluru tu probíhala silná sopečná činnost. Geologické změny způsobily, že uhelná pánev se dělí na tři části, Otšovickou, Kladenskou a Rakovnickou (Žofka-Švejda 1947, 36–44).

Vrstvy nad uhelnými slojemi se skládají převážně z „arkosů (kaolinických pískovců), které petrograficky ukazují slídu, křemen a živec“ které byly často lokálně používány ke stavbě ba byly dováženy i do Prahy. Další často se vyskytujícími vrstvami (proplastky) jsou opuky, jež též byly často používány při stavbách (Žofka-Švejda 1947, 39, 43–44).

V geologickém podloží i nadloží v souvislosti s uhelnými slojemi se vyskytuje i značné množství zkamenělin rostlin (Žofka-Švejda 1947, 40–41), které jsou uloženy jak v hornickém skanzenu Mayrau tak i v Národním Muzeu v Praze. Na rozhraní karbonu a křída došlo k zásadnímu geologickému narušení erupcemi čediče v místech známých dnes jako Vinařická horka (410,3 m.n.m.) a Slánská hora (326 m.n.m.) (viz příloha 26). Tyto erupce při průchodu uhelnou slojí vytvořily přírodní koks (Žofka-Švejda 1947, 42–43), jehož vzorky taktéž můžeme najít jak v hornickém skanzenu Mayrau tak i v Národním Muzeu (Uváček 1995, 45).

3.2 Historie dolu „Mayrau“

Jáma dolu „Mayrau“ začala být hloubena 23. července 1874. Do konce roku 1876 byl vrt hluboký 197,20 m. Na první uhlí bylo naraženo

v září 1877. Průměr vrtu je od 3,9 do 5,484 m. Hloubení bylo dokončeno 8. října 1877 v hloubce 525,25 m a odkrylo uhelnou sloj o mocnosti 9 m. V roce 1881 začala být o 50 m východněji hloubena sdružená druhá jáma jménem „Robert“. „Robert“ má průměr 3 m a hloubku 527 m. Jako první na Kladensku, byla jáma „Robert“ hloubena oboustranně (to znamená seshora i zespoda) a dokončena byla v roce 1884. Jáma „Robert“ byla vyhloubena částečně kvůli geologickému zlomu a částečně kvůli zlepšení odvětrávání a v neposlední řadě kvůli zvýšení efektivity v dobývání uhelného bohatství (Stehlík 1974, 10–13, Stehlík 1967, 17, Uváček 1995, 19–22).

Důl v průběhu historie několikrát změnil jméno. Nejdříve se jmenoval „Mayrau“, podle předsedy správní rady Pražské železářské společnosti JUDr. Kajetána Mayera svobodného pána z Mayrau, který roku 1872 zprostředkoval koupi těchto dolových polí od Společnosti státní dráhy (Uváček 1995, 20). Jinak už od počátku hloubení jámy byl důl lidově nazýván „Trhanka“, podle „trhánků“ kteří jej hloubili (což by měli být přechodní dělníci zaměřeni na trhání skal a hloubení šachet (Stehlík 1974, 10) nebo bezdomovci (Uváček 1995, 19). Jáma „Robert“ byla pojmenována po Florentinu Robertovi, což byl spoluzakladatel Pražské železářské společnosti, od té doby se nazýval „Mayrau-Robert“ (Uváček 1995, 22).

5. května roku 1946 byl přejmenován na „Fierlinger“, podle tehdejšího předsedy vlády. Nutno říci, že v té době se přejmenovávaly všechny doly v oblasti. Mimo jiné Pražská železářská společnost byla znárodněna po druhé světové válce. Jméno dolu bylo upraveno v dubnu 1952 v souvislosti s reorganizací uhelného revíru a přechodem těžby z dolu „Fierlinger“ (bývalý „Mayrau“) spodem na „Důl President Beneš“ (bývalý „Max“), kdy se z prvního jmenovaného stal „Fierlinger I“ a z druhého „Fierlinger II“. Ale roku 1957 byly sloučením tří závodů přejmenovány znovu, takže „Fierlinger I“ se stal „Gottwaldem II“ (viz příloha 20) dále „Fierlinger II“ se stal „Gottwaldem I“ a důl „Gottwald“

(bývalý důl „Ronna“) se stal „Gottwaldem III“. Později byl důl „Gottwald III“ opět odloučen a přeřazen k „Dolu Zápotocký“ (Stehlík 1974, 26–29).

Výše zmíněný přechod na těžbu spodem znamená, že se uhlí nevyváželo napovrch šachtou „Mayrau“ či „Robert“, ale bylo převáženo podzemní železnicí, spojovacím překopem, na důl „Max“ kde teprve bylo vyváženo napovrch (Stehlík 1974, 14–15).

Také stojí za zmínku, že od počátku byly na dole „Mayrau-Robert“ používáni koně. Používali se k dopravě vozíků v podzemí, kdy každý kuň táhl deset vozíků. Takhle sloužilo až 70 koní. Když nebyli zrovna způsobilí k práci, byli vyvezeni v noci nahoru, kde strávili několik dní v postupně odtemňované stáji, než mohli být vypuštěni ven. Poslední koně opustili provoz na „Mayrovce“ v prosinci 1957 (Uváček 1995, 78–79, Stehlík 1974, 14, 62–63).

Nicméně po roce 1989 se důl „Mayrau“ vrátil ke svému původnímu názvu. Vzhledem k jiným tržním podmínkám a bezpečnostním předpisům byla potřeba investice do modernizace provozu, navíc s poklesem ceny uhlí v polovině devadesátých let se začala historie dolu uzavírat a nakonec byla roku 1997 těžba ukončena. Za celou dobu existence bylo z dolu vytěženo 34 000 000 tun uhlí. Ale ještě před ukončením těžby, představenstvo akciové společnosti Českomoravské doly rozhodlo o zřízení hornického skanzenu, který začal vznikat ještě v průběhu posledních let těžby. Ustavovatelé se navíc snažili co nejvíce zachovat místo ve stádiu *„posledního pracovního dne“*²⁰.

Důl „Mayrau-Robert“ je v kladenském uhelném revíru jedinečný a důležitý z několika důvodů. Jde o dvoušachetní důl což už samo o sobě je ojedinělé. Patří mezi největší doly oblasti, uhlí se dobývalo na dolovém poli o rozloze 14 km čtverečních²¹. Také důl samotný podstoupil minimum změn, kromě stavby „nových koupelí“ v 60. letech byl areál dolu prakticky stejný po celé své aktivní období. Důl byl také jedním

²⁰ <http://www.muzeumokd.cz/cz/skanzen-mayrau/>

²¹ <http://www.hornictvi.info/techpam/mayrau/mayrau.htm>

z nejprogresivnějších, vždy se zde uplatňovaly nové poznatky a metody těžby. Také zde od roku 1924 byla centrála báňských záchranářů. Za celou dobu aktivní existence dolu bylo vytěženo 34 000 000 t uhlí. Podmínky dobývání uhlí na dole „Mayrau-Robert“ patřily vždy k těm složitějším a jedněm z nejnebezpečnějších²² (Uváček 1995, 89-90). A také nelze nezmínit i politické vězně z blízké Vinařické věznice, kteří zde zejména v 50. letech pracovali. Z toho všeho je jasná jedinečnost dolu „Mayrau-Robert“ a proč si zasloužil vznik hornického skanzenu a také důvod proč jsem si tuto šachtu vybral za téma své práce.

3.3 „Mayrau“ dnes

3.3.1 Budovy

Dominantou areálu bývalého dvojdolu „Mayrau-Robert“ jsou obě budovy šachet s těžebními věžemi (viz přílohy 18, 20, a 24) postavené v dobovém stylu (viz příloha 22). Budova jámy „Robert“ je spojena průchodem s budovou tak zvaných „nových koupelí“, které byly dostavěny v roce 1962. Ta obsahuje řetízkovou šatnu, čisté a špinavé koupele, standardní šatny a to vše ve stavu, jak je nechali horníci po posledním odchodu. Budova také obsahuje sály, které v současnosti využívá muzeum. Sály obsahují množství modelů těžebních zařízení, ukázky mineralogické a geologické tak aby návštěvníci měli představu s jakým a pro jaký materiál bylo všechno to úsilí konáno. Dále je zde sbírka různých měřicích, zaměřovacích a počítacích přístrojů.

V dalším sálu je sbírka nástrojů řemesla hornického a báňského záchranářství. Místní stanice báňských záchranářů byla na dole „Mayrau“ od roku 1907 a od roku 1924 po zavření dolu „Jan“ tu byla i centrála, mimo jiné i kvůli tomu, „že důl „Mayrau“ patřil z hlediska endogenních požárů k nejtěžším dolům na Kladně“ (Uváček 1995, 89–90).

---

²²<http://www.zdarbuh.cz/dejiny-hornictvi/minulost/doly-mayrau-a-ronna-proc-konci/>

Dále v areálu zůstává správní budova v přední části „nových koupelí“ a přední vrátnice. Zhruba naproti těžební jámě „Mayrau“ je věž záplavky, v současnosti používaná jako vyhlídková (viz příloha 27). Na západ od budovy jámy „Mayrau“ jsou pozůstatky technického zázemí a za ní zarostlý prostor bývalé kotelny, kde zůstal stát jen jeden komín (viz příloha 21). Směrem k bývalému krytu civilní obrany „Homole“, kde je v současnosti zhruba 130m chodeb ukazující dobývání uhlí, jsou budovy dílen a cvičební středisko báňských záchranářů. Dále vzadu za oběma budovami „Mayrau“ i „Robert“ jsou strojovny (viz přílohy 32 a 33) obsahující těžební stroje (o nichž více dále). Také v areálu najdeme formy pro tunely pražského metra, které jsou tu deponována firmou Metrostav. V areálu najdeme i množství uměleckých děl věnující se tématu hornictví a průmyslu, která tu zůstala po různých výstavách a sympoziích. A také u vchodu do areálu je několik hornických pomníků.

Do nedávného data areál obsahoval ještě různé dnes už neidentifikovatelné kůlny, ke kterým nejsou žádné informace (jak mi bylo řečeno, byly kůlny rozebrány a použity jako materiál při několika pálení čarodějnic).

Přímo „*na terase nad dolem „Mayrau“ Pražská železářská společnost postavila tři patrové obytné domy s jednou vilou umístěnou v zahradě*“ (Voldráb 2007, 81), které tam ještě stojí. Také ovlivnila (architektonicky) výstavbu rodinných domků ve Vinařicích a částečně i v osadě na Tuháni (Voldráb 2007, 81). Hornické kolonie byly častým vedlejším projevem těžby. Všechny tři hlavní společnosti je budovaly. Byty v koloniích byly jak zaměstnaneckým benefitem tak i způsob jak připoutat zaměstnance k tomu konkrétnímu závodu (Skalníková 1959, 40-43).

Na příloze 15 můžeme vidět stav areálu v roce 1960 i s výhledovými změnami, co je v plánu zbourat a co se plánuje stavět.

3.3.2 Stroje a technika

Těžební stroj, který obsluhoval „Mayrau“ je secesní parní stroj z roku 1905 od firmy Ringhoffer-Smíchov (viz příloha 31), který tam slouží od 4. června 1906. Podle dostupných údajů byl původně vyroben pro bulharský parník. A po výstavě v Paříži byl zakoupen pro potřeby dolu. Během druhé světové války byl předělán z pohonu párou na pohon stlačeným vzduchem a je dodnes funkční. Druhý menší těžební stroj pro jámu „Mayrau“ je stroj Koepe od firmy MAG Ruston Praha z roku 1905. Těžební stroj pro jámu „Robert“ je mladší elektrický stroj od firmy Škoda Plzeň o výkonu 360 kW z roku 1933 (Uváček 1995, 22–25, ²³). Mimo jiné je v současném areálu dolu rozmístěna různá technika, ať už jde o razičí stroje, důlní lokomotivy či o vozíky nákladní a osobní.

3.3.3 Krajina

Areál dolu se nachází zhruba v půli kopce, vysokého 393 m.n.m. ležícího mezi Vinařicemi a Motyčínem, nad přítokem Knovízského potoka. Areál dolu je ze tří stran obklopen haldami vytěžené hlušiny, které zabírají 8,4 ha a objem haldoviny tvoří 1,499 mil. m³ (Gremlica 2007, 37). *„Kde počet ohrožených druhů je poměrně vysoký, s bohatostí bioty poměrně vysokou. Jedinečnost bioty na haldě je z menší části jedinečná. Halda je jedním ze zdrojů biodiverzity pro okolní krajinu. Celková souhrnná hodnota bioty na haldě je nadprůměrná. Celkový vliv haldy na krajinný ráz je přiměřený“* (Gremlica 2007, 44–45). To znamená, že tím jak byly okolní haldy ponechány bez vážných zásahů, tak se na nich vytvořily poměrně jedinečné přírodní podmínky, které mají v místních podmínkách více než signifikantní význam.

---

²³ <http://www.muzeumokd.cz/cz/skanzen-mayrau/expozice/>

3.4 Archeologický výzkum

3.4.1 Teoretický základ

3.4.1.1 Teorie

Co se týče archeologického zkoumání dolů a jejich areálů, i v tomto případě můžeme použít rozdělení na movité a nemovité prameny (Neustupný 2007, 27). Například lokomotivy a důlní vozíky budou spadat pod movité a budovy, šachty či haldy hlušiny na nemovité. Stejně tak je lze dělit i podle účelné lidské aktivity na prameny artefaktové, ekofaktové a přírodní (Neustupný 2007, 28). Takže prameny artefaktové budou jednotlivé části dolu stejně tak jako celý areál dolu, lze charakterizovat jako nadkomunitní areál (Neustupný 2007, 37–38). Ekofaktové prameny jsou taktéž přítomny, jsou to jak přírodní fakty, jako například výrobní odpad, tedy v našem případě hlušina, ale i odpad vzniklý při výrobě vzpěr pro výdřevu, výztuže, a podobně. A také jsou tu přítomny i smíšené fakty v podobě kulturní krajiny v podobě hlušinových hald, ale také propadů po poddolování (Neustupný 2007, 38–41). A v neposlední řadě jsou u dolů přítomny i přírodní prameny, obzvláště *„přírodní fakty, které nebyly ovlivněny člověkem, ale naopak člověka ovlivnily“* a do těch můžeme počítat geologické podloží a částečně i spodní vody (v součinnosti s geologickým podložím), ale to se týká hlavně celého podzemí dolu a jeho chodeb (Neustupný 2007, 42).

Dále můžeme členit areál dolu na areály aktivit (Neustupný 2007, 35-36) jsou to jak výrobní aktivity, například samotná těžba, transportní aktivity, ty dokonce můžeme rozdělit do několika podčástí, jelikož je tu strojovna která ovládá těžební stroj a věž a pak výtah samotný, který vede šachtou, či podzemní železnice (pro horníky i uhlí) či nadzemní lanovka. S dalšími aktivitami jsou spojeny šatny, sprchy, stravovací zařízení, parkoviště, velín, stanoviště a cvičiště báňských záchranářů, koňské stáje a další.

Cílem projektu je porovnat dostupné existující informace k vybranému industriálnímu objektu s terénními skutečnostmi, s ohledem na zkušenosti získané studiem příkladných projektů ze zahraničí.

3.4.1.2 Metody nedestruktivního výzkumu

Při výzkumu jsem využil volně přístupné aktuální snímky oblasti dostupné na českém internetu²⁴ (viz příloha 29) i satelitní snímky které jsou dostupné na zahraničních serverech.²⁵ Vyskytují se tam snímky i z různých období tudíž se dá porovnávat tehdejší stav s dnešním. Například na příloze 29 je vidět, že oblast bývalé kotelny je ještě nezalesněná, tudíž je tam jasně viditelná plocha sutí. Díky těmto snímkům, a předchozím informacím ohledně relativní polohy kotelny vůči dolu (plus dochované fotografie), je možné zkoumaný relikv objektu na těchto snímcích jasně identifikovat (Gojda 2004, 49–50, 52–54, 75).

Povrchový průzkum proběhl úspěšně i díky naturelu zkoumaného relikv objektu. Objekt byl lokalizován díky svému specifickému složení (stavební suť) a ploše, na které se rozprostírala (bylo předem známo, že je to největší zaniklý objekt v areálu) (Kuna-Tomášek 2004, 237–242).

Geobotanická indikace, ať už přímá či nepřímá, má také své problémy, obzvlášť když vezmeme v potaz revitalizační snahy. Jelikož ty často úplně zničí jakékoli doklady o předchozí činnosti. Ale i když krajina není revitalizována plánovaně, tak její vlastní revitalizace mění dost často krajinu diametrálně. Jelikož jak ukázaly biologické průzkumy 24 kladenských hald, tak se v některých částech vytvořily cenné biosystémy se „196 ochránářsky hodnotnými druhy cévnatých rostlin, z toho 41 druhů z Červeného seznamu České republiky (z toho jeden dokonce domněle vyhynulý), dále 50 druhů hub, 140 druhů motýlů a 109 druhů obratlovců z nichž 29 druhů zvláště chráněných“ (Gremlica 2007, 38). Což znamená, že změny, které se dají zjistit jsou „pouze“ ty, které proběhly od ukončení

---

²⁴ <http://www.mapy.cz/#x=14.082787&y=50.165366&z=16&l=15>

²⁵ <http://maps.google.com/>

akumulace materiálů (Beneš-Prach 2004, 297–303). V případě objektu kotelny byla geobotanická indikace poměrně přímočará. Oblast bývalé kotelny pokrývá hustý březový háj (bříza bělokorá - *Betula pendula*). Nedá se splést s náletovými porosty, např. na haldách, kvůli svým specifickým. Oproti náletovým porostům je zde bříza signifikantně dominantní (v porostu tu náletovou frakci představuje například smrk ztepilý – *Picea abies*) a i hustota a jasné obdélníkové ohraničení ukazují na umělý (lidskou rukou způsobený) původ.

Povrchový sběr je metoda, kterou jsem mohl použít, avšak k povaze nálezů (viz přílohy 37 - 42) by její použití nepřineslo žádné přínosné informace. Jsem však přesvědčen, že se dá použít na jiných industriálních lokalitách (Kuna 2004, 305, 308). Co se týče ostatních metod nedestruktivní archeologie, tak nebyli použity, jelikož se nedaly použít vzhledem k povaze zkoumaného objektu nebo by nepřinesly (tak jako v případě povrchového sběru), žádné další signifikantní informace oproti metodám použitým.

3.4.2 Nedestruktivní archeologický výzkum

Předmětem výzkumu se stal objekt kotelny dolu Mayrau. A to z toho důvodu, že je to největší z hlavních budov dolu, která už prošla procesem archeologizace. Při výzkumu tohoto objektu jsem se snažil o potvrzení či vyvrácení dostupných existujících informací nedestruktivním archeologickým terénním výzkumem. Jde o implementaci zahraničních zkušeností na lokální podmínky, tedy porovnávání informací získaných v archivu a informací získaných nedestruktivními metodami. Také jsem sledoval postup archeologizace vybraného objektu.

Vlastní archeologický výzkum jsem započal bližším seznámením s lokalitou a její historií. Také jsem navázal kontakty s lidmi z hornického skanzenu Mayrau, hlavně s Bc. Renatou Malou. Mnohonásobně jsem areál dolu navštívil a prozkoumal. Navíc jsem byl seznámen i s bývalými horníky z dolu „Mayrau“. Po identifikování budov v areálu dolu jsem se

zaměřil na poměrně rozsáhlý prostor bývalé kotelny, západně od budovy jámy „Mayrau“, který je v současnosti zarostlý březovým hájem (viz přílohy 28 a 43).

Hlavní část kotelny se vyskytovala na parcele 1864/43 z katastrálního listu číslo 782271 (Vinařice u Kladna) a má plochu 950 m². Parcela 1864/42 zahrnuje bezprostřední okolí bývalé kotelny včetně místa bývalého komína a dnešní vnitropodnikové průjezdní komunikace. Parcela 1864/44 představuje stávající komín. Na parcele 1864/45 je situován domek, který je v současnosti využíván jako dílna/skladiště. O malých parcelkách připojených k 1864/43 s čísly 1864/47 a 1864/48 a 1864/49 se mi nepodařilo nic zjistit.

Problémy byly i při zjišťování přesných časových dat, neboť archiv dolu „Mayrau“ není dosud zpracován. V roce 2011 přešel skanzen od „Muzea OKD“, kam dříve spadal, pod „Sládečkovu vlastivědné muzeum v Kladně“. Zatím jsou k dispozici listiny z archivu Odboru výstavby Magistrátu města Kladna, které jsou všechny, z poválečného období (po roce 1945).

Vzhledem k tomu že celá oblast parcel 1864/43/47/48/49 a převážně i 42 je zarostlá březovým mlázím, občasným jehličnanem, křovinami a spoustou bodláčí (viz přílohy 28, 30, 38, 40, 41 a 43) tak není situace zcela přehledná. Taktéž hledání přesných okrajů bývalých objektů je značně nesnadné vzhledem k tomu, že je tam zarostlá suť, tudíž bez částečného odkryvu prakticky nemožná.

Přistoupil jsem k visuální prospekci sektoru bývalé kotelny a podařilo se mi identifikovat několik objektů, pět čtverhranných betonových základů (Objekty 1–5 na příloze 13 a 36), z nichž 1, 2, 4 a 5 se dají identifikovat jako základy sloupů tvořící oporu severní zdi objektu kotelny (viz přílohy 13 a 14). Dále pozůstatky zdi (Objekty 11–13), koleje (Objekt 6) v západní části celého areálu a traverzu (Objekt T).

Objekty byly zaměřeny totální stanicí a vyneseny na digitální katastrální mapu (DKM), na letecký snímek a na mapu 1:10 00 (viz přílohy 34, 35 a 36).

3.4.3 Popis terénních reliktnů

V průběhu nedestruktivního výzkumu pozůstatků kotelny bylo v oblasti výzkumu (znázorněné žlutou přerušovanou čarou na příloze č. 36) lokalizováno 13 objektů. Naprostá většina z nich se nachází na katastrálním území č.1864/43 (tedy tam kde původně kotelna stála, viz přílohy 34 a 35), kromě jednoho který je na katastrálním území č.1864/42. Čísla objektů jsou podle přílohy č. 36.

Objekty č.1-5 – čtverhranné objekty s otvorem uprostřed, přičemž betonový okraj je široký v průměru 0,15m. Betonový okraj je zarovnaný s terénem, nad nějž nevystupuje. V terénu jsou nejzřetelnější objekty č. 1, 4 a 5. Objekty č. 2 a 3 jsou velmi nezřetelné (jejich lokalizaci umožnil pouze náznak prohlubně) a zarostlé vegetací. U všech byla patrná sekundární výplň, v tomto případě suť, rozbité sklo a další odpad (viz přílohy 37, 39 a 42).

Objekt č. 6 – v západní části katastrálního území č. 1864/43 je dochována betonová podlaha (s velmi nezřetelnými okraji) s dvojicí kolejnic v ní zasazených. Kolejnice probíhají napříč kratší stranou k.ú. č. 1864/43, přičemž na severozápadní straně přesahují i na k.ú. č. 1864/42. Na severozápadním straně je patrný konec kolejnic, kdežto na jihovýchodní obě dvě kolejnice mizí pod povrchem (viz přílohy 40 a 41).

Objekt č. 7 – nachází se na k.ú. č.1864/45 (viz příloha 34) a je to dosud stojící budova s funkcí dílny/skladu.

Objekt č. 8 – dosud stojící komín, který prokazatelně patřil k objektu kotelny (přílohy 13, 18, 21, 34 a 36) a stojí na k.ú. č.1864/44. V

současnosti je využíván pro telekomunikační potřeby (plejáda vysílačů na jeho vrcholu).

Objekt č. 9 – moderní ocelová buňka, která má s nejvyšší pravděpodobností souvislost s vysílači na vrcholu komína, které byly zmíněny už výše.

Objekt č. 10 – relikv betonové zídky, který ohraničuje k.ú. č. 1864/42 v místě kde s nejvyšší pravděpodobností stál druhý komín. Zídka vystupuje pár centimetrů nad povrch terénu a je dlouhá 7m a široká 0,2m.

Objekty č. 11 a 12 – jsou relikvy betonových zídek širokých cca 0,15m a dlouhých 2,2m. Zídky nevystupují nad povrch terénu a okraje mají nezřetelné, ztrácející se pod povrchem (viz příloha 13).

Objekt T – traverza částečně zapuštěná v betonu (příloha 38). Nevystupuje nad povrch terénu a je dlouhá přibližně 0,3m a ztrácí se pod povrchem.

3.4.4 Interpretace

Ve zkoumaném prostoru se k.ú. č. 1864/43 nacházela kotelna. V této oblasti je největší počet nalezených objektů, které s touto stavbou můžeme spojit. Zalesnění oblasti je taktéž přibližně shodné s k.ú. č. 1864/43. Objekty č. 1, 2, 4 a 5 lze na základě plánů z archivu stavebního odboru (viz přílohy 13 a 14), interpretovat jako základy sloupů pro severní zeď kotelny. Objekt č. 3 nelze podle dostupných informací interpretovat. U objektu č. 6 můžeme předpokládat komunikační funkci. Vjezd vedl nejspíše z jihovýchodu z prostoru k.ú. č. 1864/48 (srov. nalezené konce kolejnic na severozápadě). Objekt č. 10 má vzhledem k svému umístění určitou souvislost s bývalým komínem, možná tvořil součást podstavce. Situace ohledně objektů č. 11 a 12 je poněkud nejasná a jejich účel lze jen těžko odhadovat. U objektu T je jistá možnost, že souvisí s objektem č. 2, a to vzhledem k blízkosti obou a směřování traverzy. Celkově můžeme říct, že i přes kompletní destrukci objektu kotelny, na místě

zůstává ještě poměrně vysoký počet objektů (převážně podpovrchových), ale u nedestruktivního výzkumu nemůžeme určit míru zachovalosti celého objektu, jelikož naprostá většina prostoru je zarovnaná sutí ze samotné destrukce objektu kotelny.

3.4.5 Zániková transformace vybraného objektu

Z dostupných zdrojů lze zjistit určité změny, kterými kotelna prošla. Například na některých fotografiích vidíme dva komíny, jinde jenom jeden (viz přílohy 18, 20, 21, 22, 24 a 29). Stejně jako úpravy střechy se liší. Původní kotelna měla devatenáct kotlů (Stehlík 1974, 14), které vytvářely páru k pohánění těžebních strojů, čerpadel a k vytápění části areálu a také ohřev vody. Po přechodu dolu na stlačený vzduch a kompletní elektrifikaci byl jejich počet zredukován, takže v době přestavby v roce 1960 tam byly už jenom čtyři (kotle typu Cornwall, každý o velikosti v ploše 100m² s povoleným provozem pouze do konce roku 1959; viz příloha 4 a 8). Z dostupných dokumentů se dozvíme, nové technologie kotelny dodaly firmy Slatina n.p. a ČKD n.p. Dukla (viz příloha 6). Z dalších zjištěných informací můžeme zmínit, že palivo pro kotelnu pocházelo z vlastních zdrojů a jako střešní krytina byly použity eternitové desky (viz příloha 9). Na zkoumané ploše byla zkoumána zániková transformace objektu kotelny. Proces archeologizace byl značně urychlen v druhé polovině devadesátých let 20. století a to kompletní destrukcí budovy bývalé kotelny a následné nivelizace prostoru destrukce. Jak můžeme vidět v příloze XX objekt kotelny (společně s ventilátorem a archivem) byl zbourán v časovém období od 16.7.1998 do 16.7.1999. Dále je zřejmé, že demolice proběhla vlastními prostředky (tj. vlastníkem dolu - ČMD a.s.) a to „ručně, postupným rozebíráním podle přesně určeného technologického popisu“ a také, že „po odstranění stavby bude pozemek srovnán do úrovně rostlého terénu“, tím můžeme předpokládat že podzemní prostor kotelny (viz přílohy 1, 2 a 3) je zasypán sutí ze zdí a ostatních částí samotné budovy. Rozsah zachování suterénní části

objektu je nemožné zjistit bez provedení destruktivního výzkumu odkryvem.

4 ZÁVĚR

V první části práce byl podán přehled významných projektů zaměřených na industriální archeologii ve Spojeném Království, Spojených Státech Amerických, Kanadě a Austrálii.

Ve Spojeném Království jsme se blíže podívali na lokalitu Coalbrookdale/Ironbridge, která dodnes zaujímá výjimečné místo mezi ostrovními průmyslovými (ostatně i jinými) památkami. Zároveň tento příklad ukazuje, jak lze úspěšně skloubit industriální archeologii a zájmy veřejnosti.

Ve Spojených Státech Amerických jsem se soustředil na dva odlišné projekty. Odkryv lokality Five Points v přeurbanizovaném New Yorku se řadí do urbánní archeologie, nicméně názorně ukazuje, jaké mohou být rozpory mezi „důvěryhodnými“ historickými záznamy a nezpochybnitelnými archeologickými fakty. Druhý výzkum se týkal výzkumu sítě industriálních (důlních) lokalit v „pohraničí“ Kalifornie, Nevady a Utahu. Tento výzkum ukázal význam industriální archeologie pro zkoumání sociálních a ekonomických otázek dané doby v poměrně rozlehlé oblasti. Ukázal z historických i archeologických pramenů, že hornické osady byly v té době provázané a přesun lidí a zboží byl poměrně extenzivní.

V Kanadě jsme se zaměřili na jednu a to důlní lokalitu v oblasti Crowsnestpass. Jednalo se o výzkum malého důlního městečka, které sloužilo zhruba deset let. Výzkum se zaměřil na jednotlivce, jejich život, společenský status a dostupnost zboží. Ač některé závěry jsou neprůkazné, celý výzkum ukazuje význam pro naše poznání každodennosti jednotlivce sledované doby a místa.

Prezentovaný projekt v Austrálii je poměrně specifický, jelikož se jedná o záchranný výzkum, kdy objekt zkoumání je bourán a současně

dokumentován. Předmětem výzkumu se stala továrna z konce 19. století, s některými budovami z počátku 20. století. Tento výzkum jsem zvolil hlavně proto, že ukazuje, jaké možnosti se při takto orientovaném výzkumu nabízejí, a to i v našich podmínkách.

Terénní výzkum dolu Mayrau v Kladně se zaměřil na pozůstatky zaniklé kotelny. Jeho cílem bylo zmapovat lokalitu a nalézt pozůstatky, které by se daly porovnat s dostupnými existujícími informacemi (plány ze stavebního úřadu). Výsledky ukázaly možnosti a limity nedestruktivního výzkumu tohoto druhu archeologického objektu, který byl v České republice realizován poprvé. Až na několik objektů je celá oblast pokryta znivelizovanou sutí, což dokládá náhlý a rychlý zánik objektu. Dokumentované objekty naznačují rozsah i funkce jednotlivých částí objektu. Objekt č. 10 má přímou souvislost s druhým (zbořeným komínem), a objekt č. 6 ukazuje na komunikační funkci (do této části byly zřejmě přiváženy důlní vozíky).

Menší terénní výzkum v Kladně ukázal, že přístupy a metody industriální archeologie je možno také v našem prostředí. Industriální archeologie představuje dynamicky se rozvíjející subdisciplínu archeologie, jejíž prosazení v České republice je nanejvýš žádoucí.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Beneš J. – Prach K. 2004: Geobotanická indikace v archeologii. In: M. Kuna ed., *Nedestruktivní archeologie*, Praha: Academia, 207-304.

Blockley M. 1999: Developing a Management Plan for the Ironbridge Gorge World Heritage Site. *Archaeology and the National Park Idea: Challenges for Management and Interpretation*. In: J.H. Jameson ed., *The George Wright Forum* 16/4, Hancock-Michigan, 107-120.

Bures S. – Groom B. 1980: The Wunderlich project – an exercise in industrial archaeology. In: J. Birmingham – D. Bairstow eds., *Papers in Australian Historical Archaeology*, Sydney: ASHA, 113-119.

Ginzburg C. 2003: *Sýr a červi*. Praha: Argo.

Gojda M. 2004: Letecká archeologie a dálkový průzkum. In: M. Kuna ed., *Nedestruktivní archeologie*, Praha: Academia, 49-116.

Gremlíca T. 2007: Jsou haldy jizvou v kladenské krajině nebo její cennou součástí?. In: R. Schmelzová – D. Šubrtová eds., *Kladno minulé a budoucí: Sborník z mezioborové konference*, Kladno: Arteum, 34-54.

Hardesty D. 1988: *The Archaeology of Mining and Miners: A view from the silver state*. In: W. Turnbaugh ed., *Special Publication Series 6*, Rockville: The Society for Historical Archaeology.

Horská-Vrbová P. 1965: *Český průmysl a tzv. druhá průmyslová revoluce*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

Hudson K. 1963: *Industrial Archaeology: An Introduction*. London: John Baker Publishers Ltd..

Jakubec I. - Jindra Z. (eds.) 2006: *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha: Karolinum.

Kuchyňka Z. 2007: Od městysu ke královskému hornímu městu. In: R. Schmelzová – D. Šubrtová eds., Kladno minulé a budoucí: Sborník z mezioborové konference, Kladno: Arteum, 7-9.

Kuna M. 2004: Nedestruktivní archeologie. Praha: Academia.

Kuna M. – Tomášek M. 2004: Povrchový výzkum reliéfních tvarů. In: M. Kuna ed., Nedestruktivní archeologie, Praha: Academia, 237-296.

Neustupný E. 2007: Metoda Archeologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Palmer M. 2008: AIA and Ironbridge: the future. Industrial Archaeology News 145, 9-10.

Palmer M. - Neaverson P. 2005: Industrial Archaeology. Principles and Practice. Abingdon: Routledge.

Porter M. 2006: Historical Archeology at an Industrial Town Site: Lille Alberta. Saskatoon: University of Saskatchewan.

Purš J. 1960: Průmyslová revoluce v českých zemích. Praha: Státní nakladatelství technické literatury.

Purš J. 1973: Průmyslová revoluce. Praha: Academia.

Schmelzová R. 2007: Vojtěšská huť, Vojtěch Lanna, st. a Vojtěch Lanna ml.. In: R. Schmelzová – D. Šubrtová eds., Kladno minulé a budoucí: Sborník z mezioborové konference, Kladno: Arteum, 17-22.

Skalníková O. 1959 ed. : Kladensko: Život a kultura lidu v průmyslové oblasti. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

Stehlík V. 1967: Sto let dolu Zápotocký. Kladno-Švermov: Důl Zápotocký n.p..

Stehlík V. 1974: Stoletá šachta slavných tradic Mayrau-Fierlinger-Gottwald II: 1874-1974: příspěvek k historii uhelné těžby, hrdinného boje

za práva pracujících i úsilí havířů v počátcích i rozvoji výstavby socialismu na Kladensku. Libušín: Důl Klement Gottwald.

Stratton M. - Trinder B. 2000: Twentieth Century Industrial Archaeology. London: E & FN Spon.

Trejbal V. 1947: Sto let od Váňova nálezů uhlí u Kladna. Kladno: Vlastivědná knihovna Kladenska.

Uváček J. 1995: 120 let dolu Mayrau. Vinařice: Skanzen Dolu Mayrau.

Venclová N. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech 7. Doba laténská. Praha: Archeologický ústav AV ČR.

Voldráb T. 2007: Hornické kolonie na Kladensku. In: R. Schmelzová – D. Šubrtová eds., Kladno minulé a budoucí: Sborník z mezioborové konference, Kladno: Arteum, 77-82.

Žofka J. – Švejda J. 1947: Kladno město uhlí a železa. Kladno: Musejní spolek v Kladně.

1 <http://www.asha.org.au/historical-archaeology/> - ověřeno 26.04.2012 16:30

2 <http://www.mnactec.cat/ticcih/> - ověřeno 26.04.2012 16:30

3 <http://www.icohtec.org/> - ověřeno 26.04.2012 16:31

4 <http://www.sia-web.org/> - ověřeno 26.04.2012 16:31

5 <http://industrial-archaeology.org/> - ověřeno 26.04.2012 16:31

6 http://www.cilac.com/index.php?option=com_content&view=section&id=13&Itemid=100074 – ověřeno 26.04.2012 16:32

7 <http://www.patrimoniointerindustriale.it/index.shtm> – ověřeno 26.04.2012 16:32

- 8 <http://www.asha.org.au/> - ověřeno 26.04.2012 16:32
- 9 <http://vcpd.cvut.cz/> - ověřeno 26.04.2012 16:32
- 10 <http://www.mnactec.cat/ticcih/countries.php> – ověřeno 26.04.2012 16:33
- 11 <http://americanhistory.si.edu/archives/e-2.htm> - ověřeno 26.04.2012 16:33
- 12 <http://americanhistory.si.edu/archives/e-3.htm> - ověřeno 26.04.2012 16:33
- 13 <http://r2.gsa.gov/fivept/wifp.htm> – ověřeno 26.04.2012 16:34
- 14 <http://r2.gsa.gov/fivept/hdaca2.htm> – ověřeno 26.04.2012 16:34
- 15 <http://r2.gsa.gov/fivept/wlafp.htm> – ověřeno 26.04.2012 16:35
- 16 <http://r2.gsa.gov/fivept/wdat3.htm> – ověřeno 26.04.2012 16:35
- 17 <http://r2.gsa.gov/fivept/ded.htm> – ověřeno 26.04.2012 16:35
- 18 <http://www.asha.org.au/historical-archaeology/> - ověřeno 26.04.2012 16:40
- 19 http://www.mestokladno.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=6506&id=1401486&p1=2100008925 – ověřeno 26.04.2012 16:40
- 20 <http://www.muzeumokd.cz/cz/skanzen-mayrau/> - ověřeno 26.04.2012 16:42
- 21 <http://www.hornictvi.info/techpam/mayrau/mayrau.htm> – ověřeno 26.04.2012 16:42
- 22 <http://www.zdarbuh.cz/dejiny-hornictvi/minulost/doly-mayrau-a-ronna-proc-konci/> - ověřeno 26.04.2012 16:43

23 <http://www.muzeumokd.cz/cz/skanzen-mayrau/expozice/> - ověřeno
26.04.2012 16:58

24 <http://www.mapy.cz/#x=14.082787&y=50.165366&z=16&l=15> –
ověřeno 26.04.2012 16:58

25 <http://maps.google.com/> - ověřeno 26.04.2012 16:58

6 RESUMÉ

The archaeology of a declined mine from the 19th century: a nondestructive research of the Mayrau mine in Kladno. The project consisted of two parts, i.e. the summary of projects concerning industrial archaeology in other countries and an attempt of an own research at the mentioned site. In the summary a look into industrial archaeological projects in United Kingdom, United States of America, Canada and Australia was made as well as a brief history of the field. In United Kingdom the Ironbridge area was looked into. In United States the Five Points excavation and the archeology of mining and miners at the frontier in California, Nevada and Utah were briefly researched. In Canada the research of a one single mining town at Lille, Alberta was examined. In Australia the demolition and documentation carried out simultaneously of an obsolete factory at Redfern was researched. Then there is background historical information about the declined mine in Kladno and the industry in the whole region as well. A non-destructive research of the mines steamhouse was performed. A number of remains was found, compared with the available plans and interpreted. The archeological transformation of the steamhouse was briefly looked into. It has been concluded that, all of the research techniques used abroad can be successfully implemented in researching industrial archaeology in local conditions. The field of industrial archaeology in Czech republic should be gaining, in the next few years, an attention of the utmost importance.

7 POZNÁMKY

Legenda k příloze č.36:

Objekty č. 1-5 – čtverhranné betonové objekty s otvorem uprostřed (s tím že 1, 2, 4 a 5 jsou základy pro pilíře severní strany kotelny)

Objekt č. 6 – koleje

Objekt č. 7 – stojící budova dílny/skladu

Objekt č. 8 – stojící komín

Objekt č. 9 – moderní buňka, související s telekomunikačními přístroji umístěnými na vrcholu Objektu č. 8.

Objekt č. 10 – zídka v místě podstavce druhého (zbořeného) komínu

Objekty č. 11-12 – dvě betonové zídky neznámého účelu

Objekt T – traverza zapuštěná v betonu

Zelená linie ohraničující prostor na jihovýchodě je zaměřená hranice zalesnění, která se přibližně kryje s hranicí k.ú. č. 1864/43. Žlutá přerušovaná linie vymezuje oblast zkoumání.

8 PŘÍLOHY

Příloha 1 – První strana rozhodnutí o demolici kotelny. (Archiv SOMK)

Koncept

MĚSTSKÝ ÚŘAD V KLADNĚ - odbor výstavby

náměstí Starosty Pavla 44, Kladno 272 52 tel.: 604 237

Č. j.: Výst. 2039/2040/2041/98/Vo/330 Kladno, dne 25.6.1998
Vyřizuje: Vokounová

ČMD a.s. Kladenské doly
odštěpný závod Libušín

v zastoupení
ing. Antonín Bureš
ČMD - Libušín

TOTO ROZHODNUTÍ BYLO
OZNAMENO DNE 1. 7. 1998
NABYLO PRÁVNÍ MOCI DNE
16. 7. 1998 A JE VYKONATELNÉ

ROZHODNUTÍ

Odbor výstavby Městského úřadu v Kladně na základě ustanovení § 90 zák. č. 50/76 Sb. ve znění zákonů č. 103/90 Sb., č. 262/92 Sb. a č. 43/94 Sb. projednal Vaši žádost o povolení odstranění stavby

Vinařice, důl Mayrau, k. ú. Vinařice
ventilátor - parc. č. st. 485, kotelna - parc. č. st. 84/6
archiv - parc. č. st. 84/10

s dotčenými orgány státní správy a účastníky řízení.
Na podkladě výsledku provedeného řízení Vám odbor výstavby Městského úřadu v Kladně podle § 88 odst. 2 zákona č. 50/76 Sb. ve znění zákonů č. 103/90 Sb., č. 262/92 Sb. a č. 43/94 Sb.

p o v o l u j e o d s t r a n ě n í s t a v b y

Vinařice, důl Mayrau, k. ú. Vinařice
ventilátor - parc. č. st. 485, kotelna - parc. č. st. 84/6
archiv - parc. č. st. 84/10

za těchto podmínek :

1. Stavba bude odstraněna do 12 - ti měsíců od nabytí právní moci tohoto rozhodnutí.
2. Stavba bude odstraněna organizací: ČMD a.s., Víta Nejedlého 1575 Kladno, IČO 463 56 215, odborný dozor ing. Antonín Bureš
3. Při odstraňování stavby budou dodržovány předpisy týkající se bezpečnosti práce a tech. zařízení a bude dbáno na ochranu zdraví osob na staveništi dle vyhl. č. 324/90 Sb.
4. Při demolici budou dodrženy podmínky stanovené § 127 vyhl. č. 83/76 Sb. ve znění vyhl. č. 45/79 Sb. a č. 376/92 Sb.
5. Majitelé sousedních nemovitostí nesmí být odstraněním stavby poškozeni na svých právech a majetku.
6. Stavba bude odstraňována ručně, postupným rozebíráním podle přesně určeného technologického popisu.
7. Před započítím demoličních prací bude objekt odborně odpojen od zavedených inž. sítí ve spolupráci se správcí těchto zařízení.

1. 7. / 16. 7.

8. Před započítím demoličních prací bude vyřešena otázka odvozu a ukládání stavebních sutí na úředně povolenou skládku dle Zákona o odpadu č.238/92 Sb.
9. Nakládání s odpady bude provedeno dle předloženého popisu, který byl předložen na OkÚ Kladno - ŽP.
10. Po odstranění stavby bude pozemek srovnán do úrovně rostlého terénu a ukončení bude oznámeno zdejšímu odboru výstavby.
11. Bude doložena evidence o vzniklých odpadech při demoličních pracích na OkÚ Kladno - ŽP., vč. využití či zneškodnění.
12. Dodržení stanoviska HZS ze dne 9.3.1998 pod č.j.641/98/210
  - v případě používání otevřeného plamene je nutno respektovat zásady požární bezpečnosti (zejména ČSN 050801), odstranění hořlavého materiálu, požární asistence, následný dozor
13. Dodržení vyjádření OkÚ Kladno - ref. ŽP /vodní hospodářství / ze dne 25.3.1998 pod č.j. ŽP 916/98 Vod 2312
  - provést odpojení sítí na kanalizaci a vodovod
  - vodohospodářská díla, která se nebudou nadále využívat pro účely pro které byly povoleny, je nutno zrušit - v případě zrušení vodohosp. děl je nutné požádat o toto zrušení vodohospodářský orgán
  - při převodu vodohosp. děl na nového vlastníka je nutno nabyvatele upozornit na ohlašovací povinnost vodohosp. orgánu do 2 měsíců od přechodu vodohospodářského díla
14. Dodržení vyjádření OkÚ Kladno - ref. ŽP /odpady/ ze dne 25.3.1998 pod č.j. ŽP 916/98 Pr - 249
  - povinnost nakládat s odpady, vzniklými při demolici v souladu se zákonem o odpadech
  - vzniklé stavební a demoliční odpady (nevytříděný směsný demoliční odpad, dřevo, železo, kabely, atd.) budou zneškodňovány na místech k tomu určených a provozovaných se souhlasem příslušné státní správy
  - původce odpadů je povinnen vést evidenci odpadů dle vyhlášky MŽP ČR č.338/97 Sb., o podrobnostech nakládání s odpady
15. Respektování rozhodnutí OHS ze dne 27.3.98 pod č.j.2533/241/98, ze dne 27.3.98 pod č.j.2725/241/98, ze dne 4.3.98 pod č.j.2144/98
16. Do doby odstranění stavby bude zajištěno znepřístupnění do objektů, aby nedošlo k úrazu.
17. Odstraňováním stavby nesmí být ohrožen provoz na přilehlých komunikacích.
18. Při provádění prací spojených s odstraňováním stavby bude postupováno tak, aby nebyla ohrožena bezpečnost osob a okolí stavby nebylo touto činností a jejími důsledky obtěžováno zbytečně nebo nad přípustnou míru.
19. Odváženou sutí nesmí být znečišťovány komunikace.
20. Ukončení odstranění staveb bude oznámeno zdejšímu odboru výstavby.
21. Vlastník stavby požádá Katastrální úřad Kladno o zrušení existence objektů v evidenci pozemků.

O d ů v o d n ě n í :

Vlastník předmětné stavby podal dne 21.5.1998 žádost o povolení jejího odstranění doloženou potřebnými doklady a vyjádřeními účastníků řízení s tím, že odstranění hodlá provádět organizace sama pro sebe pod odborným dozorem ing. Antonínem Burešem.

Stavební úřad v provedeném řízení zjistil, že odstraněním předmětné stavby nejsou ohroženy zájmy společnosti, ani nepřiměřeně omezena či ohrožena práva a oprávněné zájmy účastníků řízení.

Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat do 15-ti dnů ode dne doručení k referátu regionálního rozvoje Okresního úřadu v Kladně podáním učiněným u zdejšího odboru výstavby Městského úřadu v Kladně.

Jaroslav V E S E L Ý
vedoucí odboru výstavby

Podle položky 21 zákona č.85/94 Sb. vyměřuje se žadateli správní poplatek za vydané rozhodnutí ve výši 300,- Kč.

Na vědomí :

~~X~~ AZS
~~X~~ OHS
~~X~~ Okú Kladno - referát ŽP
- referát kultury
~~X~~ OÚ Vinařice

Koncept OV/důl Mayrau

Odbor zdravotnický rady ONV v Kladně - okresní hygienik.

č.j. H - 2 / 1174

V Kladně dne 7.7.1960

Vyřizuje : Dr. Hřích

Vše: dům Gottwald II Vinsřice - přestavba koteleny
provádění projekt - závazný posudek.

Dům Gottwald n.p.
L i b u š i n .

Dne 7.7.1960 byl předložen investorem - osobně a. Koptivou
prováděcí projekt na přestavbu koteleny na dole Gottwald II ve Vinsřicích
k závaznému posudku.

Projekt sestává z jednoho svazku obsahujícího souhrnou úpravu
a projekční plány výše uvedené stavby; souhrnná úprava, stavenišť a zastře-
vací plán, technol. část, stavební část, rozpočet a projekt organiza-
ce výstavby. Inv. dílo byl již dříve schvalován hygienickou službou,
během doby však došlo k menším úpravám v počtu kotlů při stejné výhřevné
ploše.

Dosavadní kotelna, která nevyhovuje současnému provozu domu
bude přestavěna tak, že bude instalováno 5 kotlů po 100 m² výhřevné
plochy, z nich 1 bude rezervní. Spotřeba paliva v tunách/hod při
maximálním provozu 4 kotlů bude činit 3 t uhlí srnitosti do 25 mm při
maximální popelnatosti 30 % . Zplodiny spalování jsou svedeny kouřovými
kanály do komína výšky 52 m, při čemž kouřové kanály jsou dlouhé 15-30 m
téměř horizontální s potřebným spádem.

K zásobování koteleny vodou užívá se upravená dálná voda, po
napojení na vodovod Pchery - Baký - Vinsřice - Řebřichovice bude užívána
voda z tohoto zdroje. Kondensát v plně míře cirkuluje.

Pro osazenstvo koteleny je projektována soc. zařízení sestáva-
jící z předstěn a umyvadel a 1 splachovací klozeta. Ostatních soc. zař.
používá se společně pro osazenstvo povrchu.

~~základní projekt vyhovuje~~

Odpopelovací chodba je dostatečného průřezu ventilovaná
z obou stran přirozeným tahem, při čemž jednotlivé popelníky jsou
ventilovány odsávacími lataními.

Předložený projekt vyhovuje požadavkům hygienických předpisů
a proto vydává orgán hygienické služby podle § 5 a 7 zák.č. 4 / 1952 Sb
ve znění vyhl. č. 20 / 57 Sb

s o u h l a s

k předloženímu prováděcímu projektu, bude-li splněna následující podmínka:

- 1/ odpopelovací chodba bude odvětrána ještě 2 zapuštěnými okny,
- 2/ Ventilací křídla v kotelně budou ovladatelná a dosahu obaluhujícího.

Z tohoto rozhodnutí lze se odvolat do 15 dnů k zprav. odboru
rady ONV - krajský hygienik v Praze, o stou zprav. odboru rady ONV
v Kladně - okresní hygienik.

Rozdělovat:
Dům Gottwald 2x
KHS Praha 1x
ONV 1x

Odbor pro výstavbu rady ONV Kladno 1x
ONV Kladno 1x

*Založeno do spisu
in odprah*

Okresní hygienik :
MUDr. Wokounová

Okresní národní výbor
v Kladně
Okresní hygienik
Datum : - 8. VII. 1960
Zn. 3245

Příloha 4 – Posudek hygienika k přestavbě koteleny. (Archiv SOMK)

Investor : Důl GOTTWALD I. n.p. Libušín

Stavba : Rekonstrukce kotelny na dole
Gottwald II. ve Vinařicích.

PRŮVODNÍ A TECHNICKÁ ZPRÁVA

k projektu rekonstrukce kotelny na dole Gottwald II.
ve Vinařicích.

Kladno, říjen 1959.

KLADENSKÝ REVÍR
důl Gottwald národní podnik
návrhář pro invest. výstavbu

by Amby
MW
Soni

[Handwritten signature]

Příloha 5 – Titulní strana průvodní a technické zprávy k rekonstrukci kotelny. (Archiv SOMK)

TECHNICKÁ ZPRÁVA

A. Údaje všeobecné

1. Ústřední investor	:	Ministerstvo paliv , Praha
2. Vrchní investor	:	Sdružení kamenouhelných dolů, Kladno
3. Přímý investor	:	Důl Gottwald I n.p., Libušín
4. Název stavby	:	Rekonstrukce kotelny na dole G o t t w a l d II.
5. Místo stavby	:	Obec : Vinařice Okres: Kladno Kraj : Praha
6. Druh investice	:	Podlimitní
7. Odůvodnění investice	:	Náhrada za dožívající staré zařízení.
8. Kapacita navrženého objektu :		12,5 t páry za hod. při 8 atp.
9. Zastavěná plocha	:	640 m ²
10. Obestavěný prostor	:	5.453 m ³
11. Schválení výchozích podkladů :		Investiční úkol vypracovaný ČKD Dukla v r. 1958
12. Generální projektant :		Projekční složka SKD Kladno. Stavební projekt vypracován proj. složkou VKD Kladno. Technolog.projekt kotelny: proj. složkou Technické služby , podnik hl.m. Prahy. Projekt úpravy vody : ČKD Dukla,Praha.
13. Generální dodavatel stavebních prací	:	VKD n.p. Kladno
14. Další dodavatelé	:	Technologické zařízení kotelny : Slatina n.p., ČKD n.p. Dukla,Praha Montáže, Technické služby podnik hl.m. Prahy.
15. Živětnost dolu	:	cca 60 let.

Příloha 6 – První strana průvodní a technické zprávy k rekonstrukci kotelny. (Archiv SOMK)

- 2 -

B. Údaje o umístění.

Rekonstruovaná kotelna je umístěna v prostoru stávající kotelny a sice tak, že I.etapa jest budována v místě k dnešnímu dni již zrušených kotlů, II.etapa bude vybudována na místě stávajících 4 kotlů, které budou zrušeny po uvedení I.etapy do provozu. Umístění na situaci.

C. Údaje o dopravě.

Veškerá zařízení možno dopravovat po závodní vlečce až na důl Gottwald II, napojení vlečky ve stanici ČSD Tuháň.

Od vlečky na stavenišťě přesun po ose. Při dopravě po ose možno použít silnici Kladno - Vinařice, při které důl Gottwald II. leží.

D. Údaje o zajištění surovin.

V kotlech se bude spalovat vlastní palivo tříděné na dole Gottwald I. Bude to topná směs dle ČSN 44 1420 zrnitosti 0 - 25 mm, výhřevnosti 3470 kcal/kg.

E. Národohospodářské posouzení

Bude zpřesněno v dalším stupni po zjištění celkových invest. nákladů.

F. Směrnice o úspoře dřeva.

V projektu je dodržena směrnice č. 38 MP o úspoře dřeva, kromě bednění střeš. pláště pod krytinu z eternit. desek, které byly pro zakrytí v krátké lhůtě dosažitelné.

Příloha 7 – Druhá strana průvodní a technické zprávy k rekonstrukci kotelny. (Archiv SOMK)

- 3 -

G. Stav stávající kotelny.

K rekonstrukci bylo nutno přikročit z těchto důvodů :

- 1) Stávající zbylé 4 kotle Cornwall á 100 m² v.pl. jsou přestárlé a mají povolen od UTD provoz pouze do konce roku 1959.
- 2) Pára z kotelny slouží kromě otopu objektů dolu též k ohřívání vody v hornických umývárkách, kde musí zůstat i po dobu přestavby teplá voda k dispozici.
- 3) Ve výhledu bude celá řada objektů dolu přebudována a bude při - stoupení ke stavbě objektů nových, čímž se nároky na kapacitu kotelny zvyšují.

H. Údaje technologicko - výrobní o projektované kotelně.

Údaje jsou obsaženy v technologické zprávě technologické části projektu vypracovaného podnikem Technické služby Praha, v srpnu 1959 (š.zak. 3076).

CH. Údaje o spotřebě páry.

Při maxim. výkonu kotlů 12,5 t/hod. t.j. 8000 000 kcal/hod. bude možno krýt spotřebu páry jak pro stávající objekty, tak i objekty dle výhledové studie nově budované.

I. Zajištění el. energie, vody, kanalisace.

Motorický i světelný proud zajištěn z trafostanice dolu Gottwald II. Voda pro kotle bude upravena v úpravně vody a jest zajištěna v dostatečném množství z rozvodu užitkové vody po závodě.

Kanalisace v objektu t.j. odkalování kotlů, odvodnění popelové chodby a vodního hospodářství bude svedena přes jámky do stáv. kanalisace, resp. v budoucnu do kanalisace nově vybudované.

Příloha 8 – Třetí strana průvodní a technické zprávy k rekonstrukci kotelny. (Archiv SOMK)

- 4 -

J. Stavební část projektu.

Stavební práce bylo nutno rozdělit tak do 2 etap tak, aby 2 kotle postavené v I. etapě nahradily stávající 4 staré, bez přerušování dodávky páry do hornických umýváren a jiných objektů dolu.

Tímto požadavkem jest dáno pořadí prací :

- 1) Zbourání stávající kotelny v rozsahu výstavby I.etapy s podchycením stáv. mostu oběhu důlních vozů.
- 2) Výstavba I.etapy části budovy tak, aby bylo možno přikročit co nejdříve k montáži zařízení úpravy vody a prvních 2 kotlů.
- 3) Úpravy při stávajícím uhelném bunkru vč. korečkového výtahu na uhlí.
- 4) Žřízení energet. přípojů, rozvodů a napojení na kanalisaci a zaústění nových kouřových kanálů do stávajícího komína.
- 5) Zbourání zbývajících částí kotelny po demontáži starých kotlů - II.etapa.
- 6) Výstavba II etapy budovy, předání základu dalších 3 kotlů k montáži a dokončující práce.
- 7) Definitivní úprava stávající popelové chodby s přeložením potrubí pro plavenou zakládku.
- 8) Generální oprava výtahu na popelové vozy.

Na staveništi byl BP proveden v roce 1957 geolog. průzkumem a vypracován posudek. Založení nové kotelny bylo zvoleno dle výsledku průzkumu na kotě 349,70 ve vrstvách písčitých jíílů.

Budova jest navržena jako zděná, pilířového systému, ztuženého železobet. věnci, při čemž bylo nutno bráti zřetel na možnost výstavby ve 2 etapách a na omezené staveništi.

Vazníky ocelové s lehkou krytinou z eternitových šablon na dřevěných krok-
vích a bednění. Zauhlovací lávku na kotě 358,15 i desku před
kotlí nad popel chodbou bylo nutno s ohledem na rozpětí dané podlah. plánem
technolog. zařízení a zatížením provést jako monolitické konstr. železobeto-
nové a nebylo možno použití prefabrikátů. Totéž platí pro zauhlovací plošinu
při stáv. uhelném zásobníku.

Základy kotlů jsou provedeny zděné s železobetonovou krycí deskou a jsou řešeny
pro odpopelování s použitím stávající popelové chodby. Popelová chodba bude
při rekonstrukci rozšířena oproti dnešnímu stavu o šířku stáv.vzduch. kanálu,
který bude po vyřazení zbývajících kotlů zrušen. Šířka chodby bude činiti
3,45 m a po odstranění potrubí zaplavovacího zařízení bude možno odvoz popele
vésti po 2 kolejích drážky 600 mm s použitím vrátku.

Příloha 9 – Čtvrtá strana průvodní a technické zprávy k rekonstrukci kotelny. (Archiv SOMK)

- 5 -

Chodba bude dle připomínek UTD klimatizována a jest odvodněna do přeпадové jímky situované při napojení na stav. kanalisaci.

Při uhelném bunkru bude zřízeno skladiště chemikálií pro úpravnu vody a sklad náhradních dílů, s možností přímého vstupu do prostoru úpravy vody.

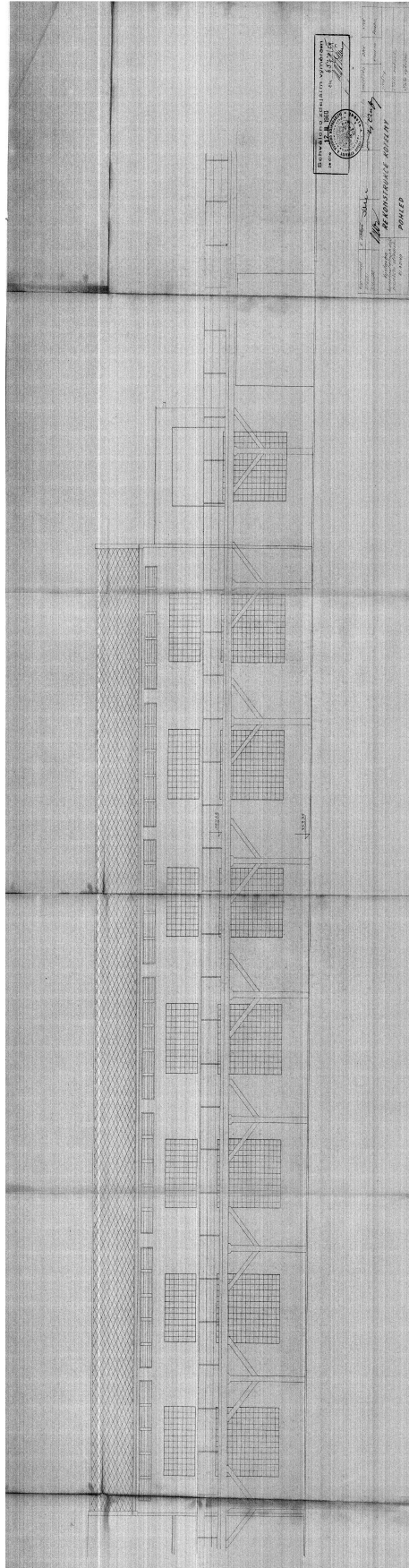
Budova kotelny jest prosvětlena řadou oken ze sklobetonu a větrána uzavíratelnými žaluziemi v přístřeší. Vstup velkými vraty na severní straně, dveřmi na straně východní.

Zauhlovací plošina má vlastní dveře vedoucí na plošinu při bunkru a vlastním schodištěm.

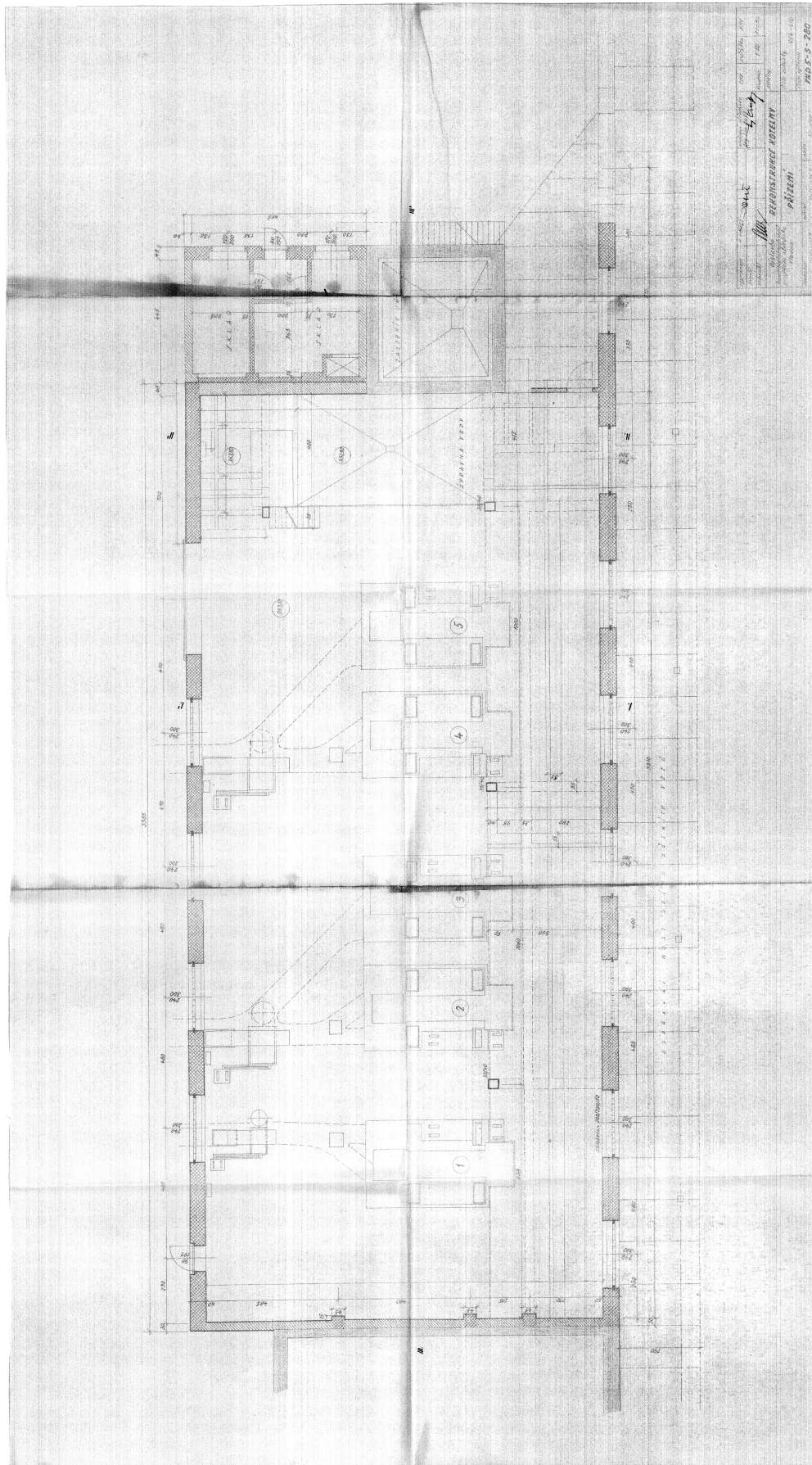
Vstup do popelové chodby rekonstruovaným stáv. schodištěm při výtahu a dveřmi z prostoru vodního hospodářství. Vrata i dveře ocelové.

Soc. zařízení nebylo požadováno, kromě WC (s umývadlem) s umývadlem, který bude zřízen při jižní stěně a napojen na stávajícím septiku.

Příloha 10 – Pátá strana průvodní a technické zprávy k rekonstrukci kotelny. (Archiv SOMK)

Příloha 11 – Pohled na jižní průčelí budovy kotelny. (Archiv SOMK)

Příloha 12 - Plán přízemí kotelny. (Archiv SOMK)

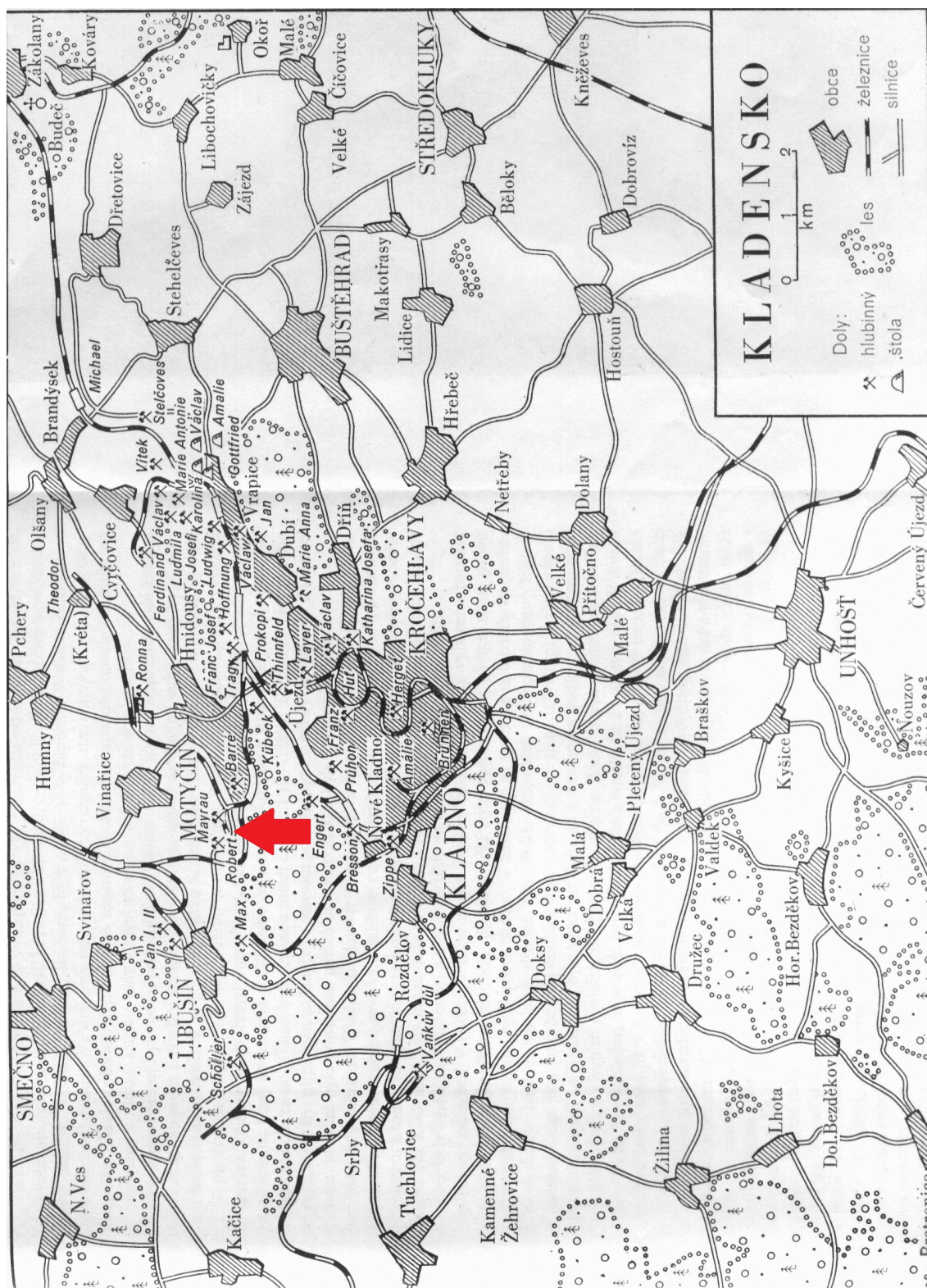

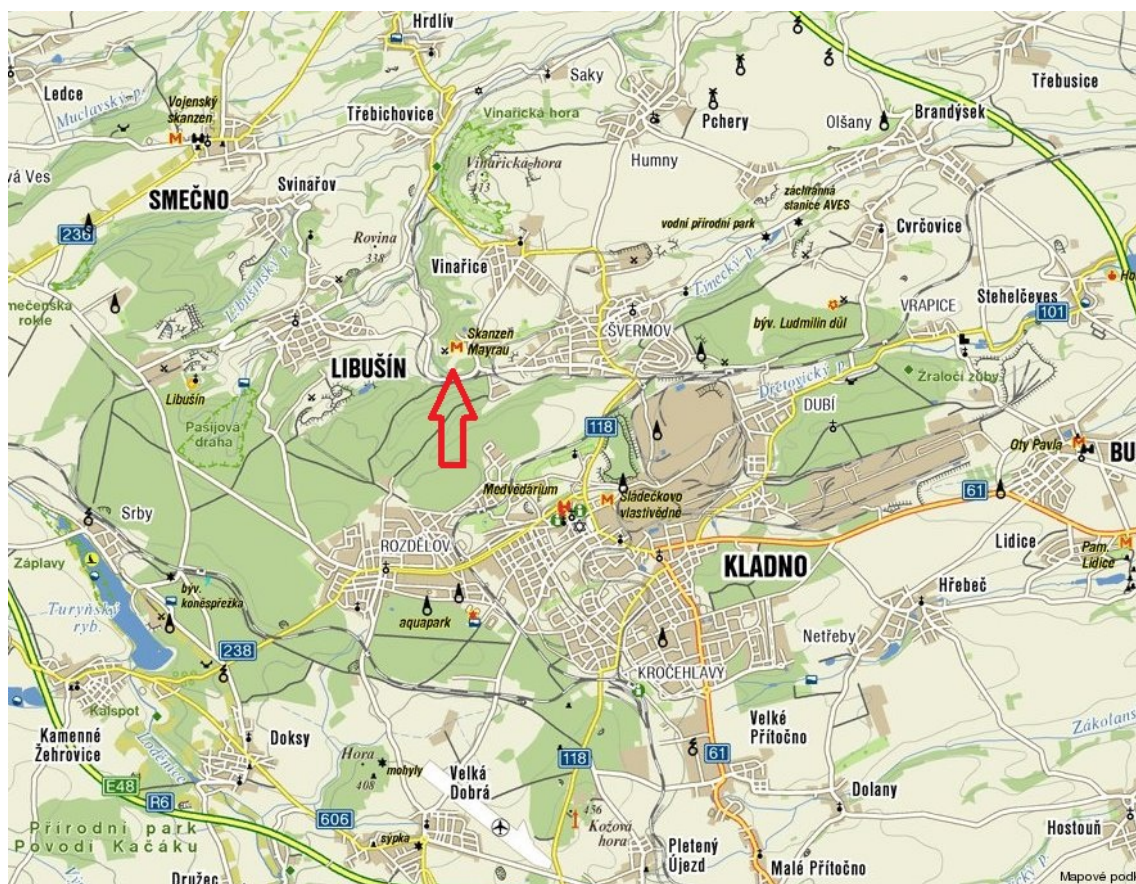

Příloha 16 – mapa dolů v Kladně a okolí (Mayrau-Robert vyznačeny šipkou). (Skalníková 1959)

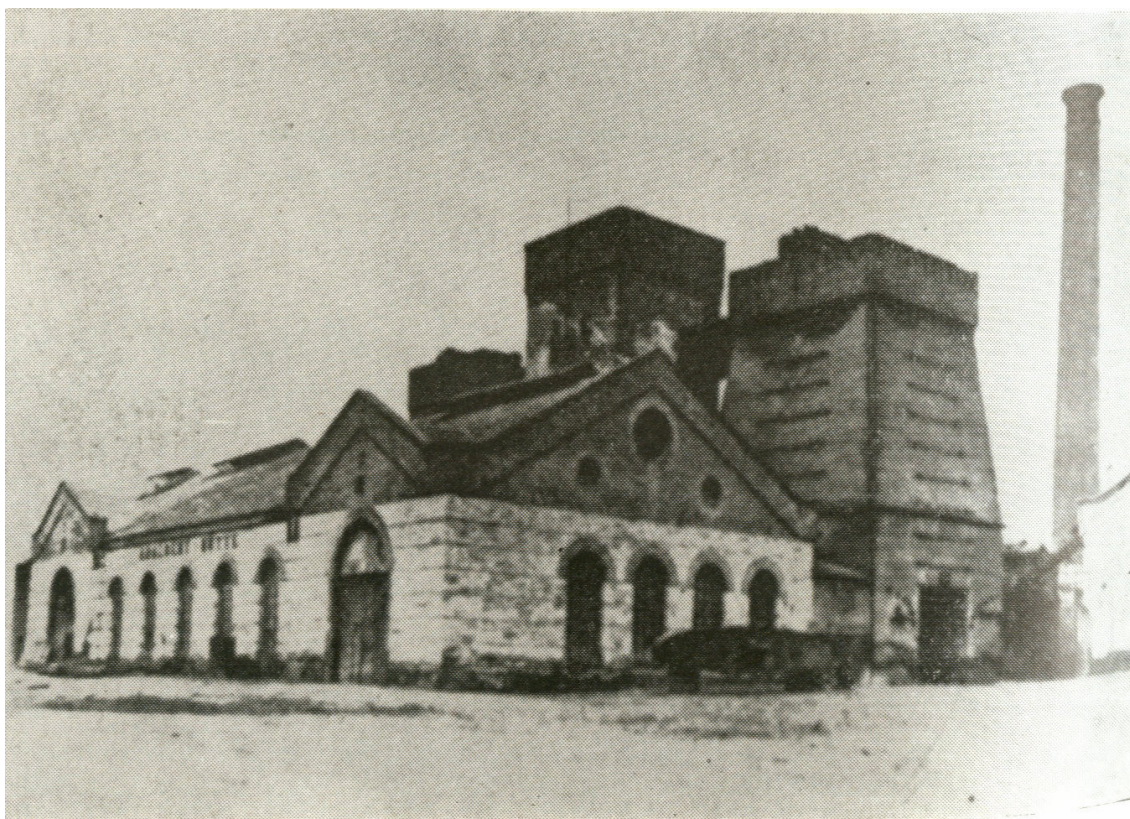

Příloha 17 – Umístění dolu Mayrau ve vztahu ke Kladnu

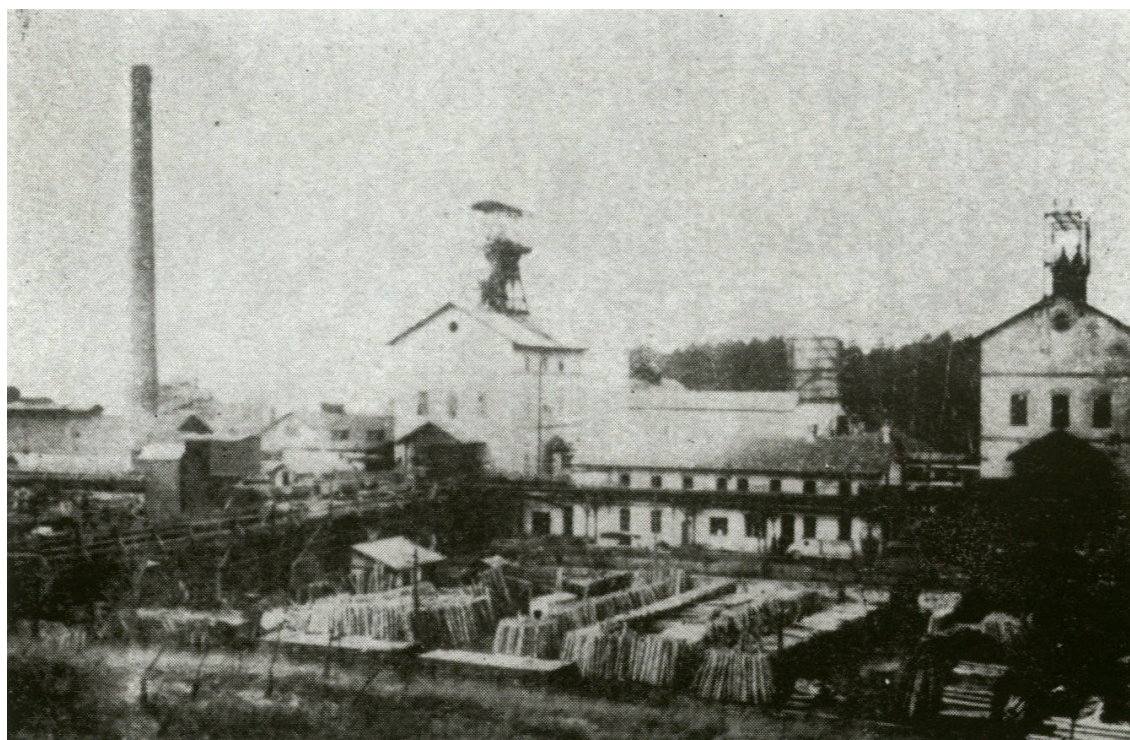

Příloha 18 – Letecký snímek dolu Mayrau devadesátá léta 20.století (Uváček 1995)

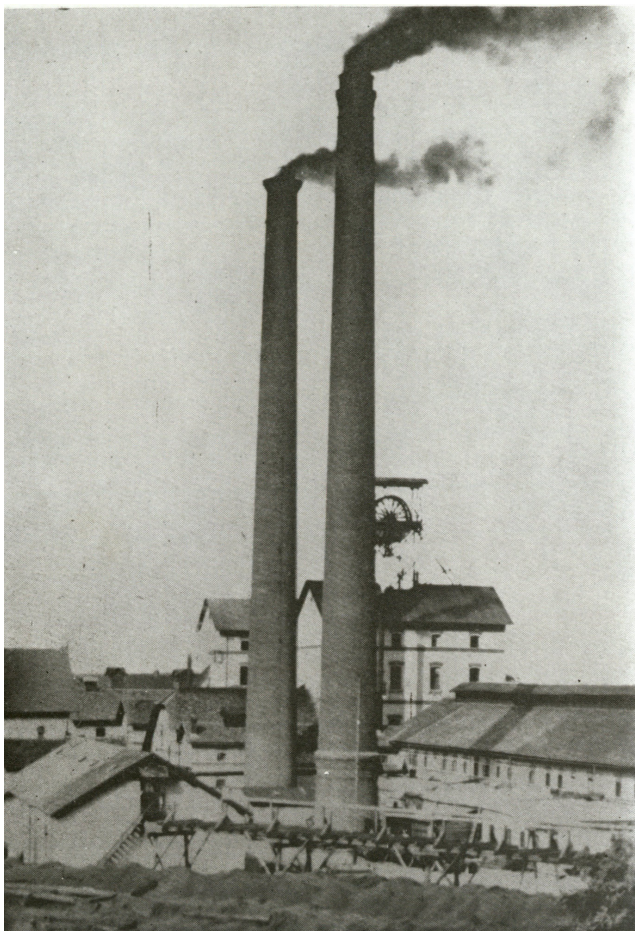

Příloha 19 – Vojtěšská huť (zdroj Stehlík 1967, obr.8)

Příloha 20 – Pohled na Gottwald II (zdroj Stehlík 1974), kotelna vlevo

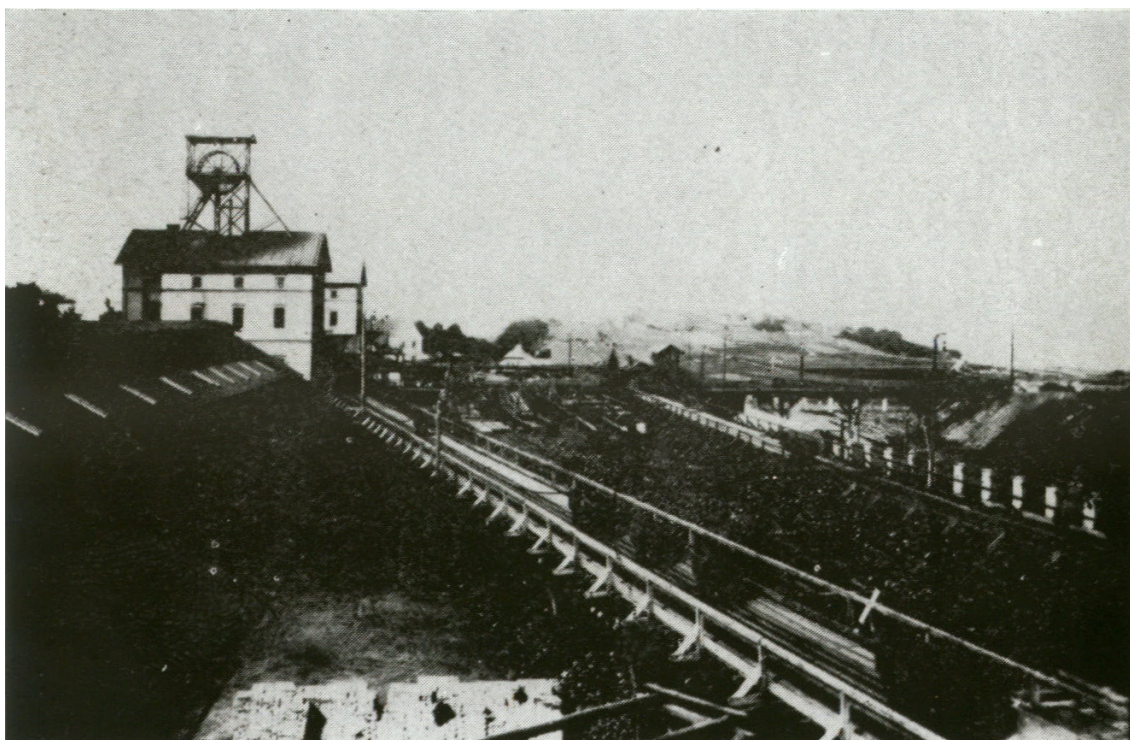

Příloha 21 – Důl Mayrau od SZ (zdroj Stehlík 1974)

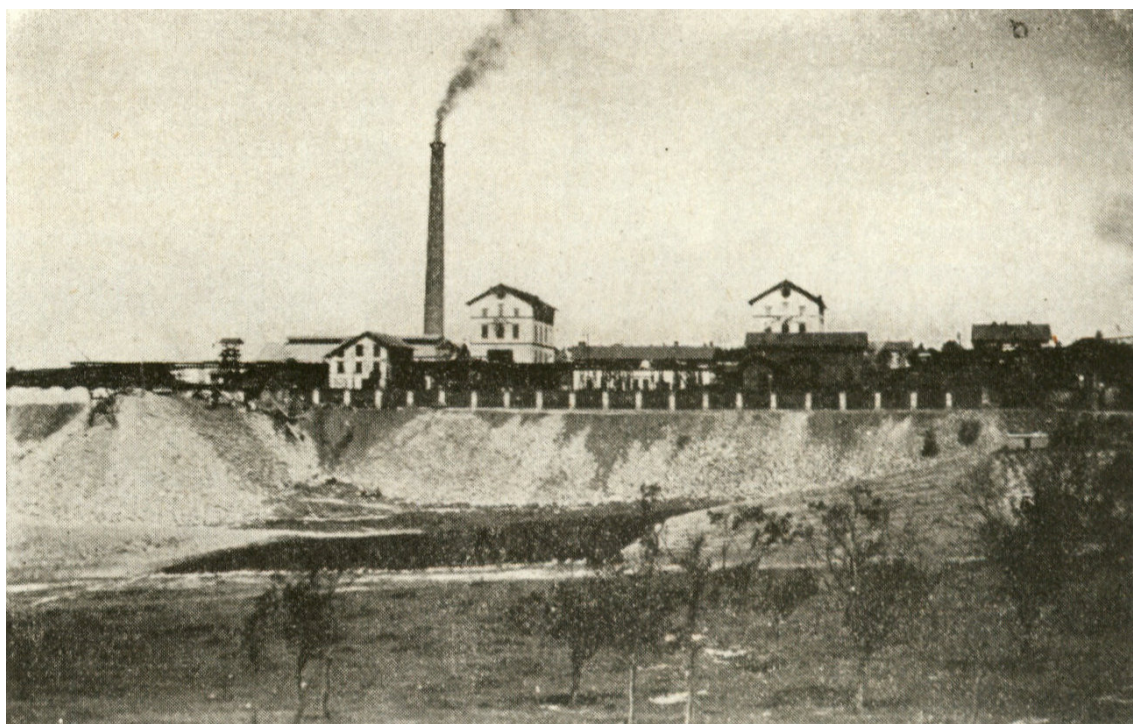

Příloha 22 – Šachta Mayrau (zdroj Stehlík 1974)

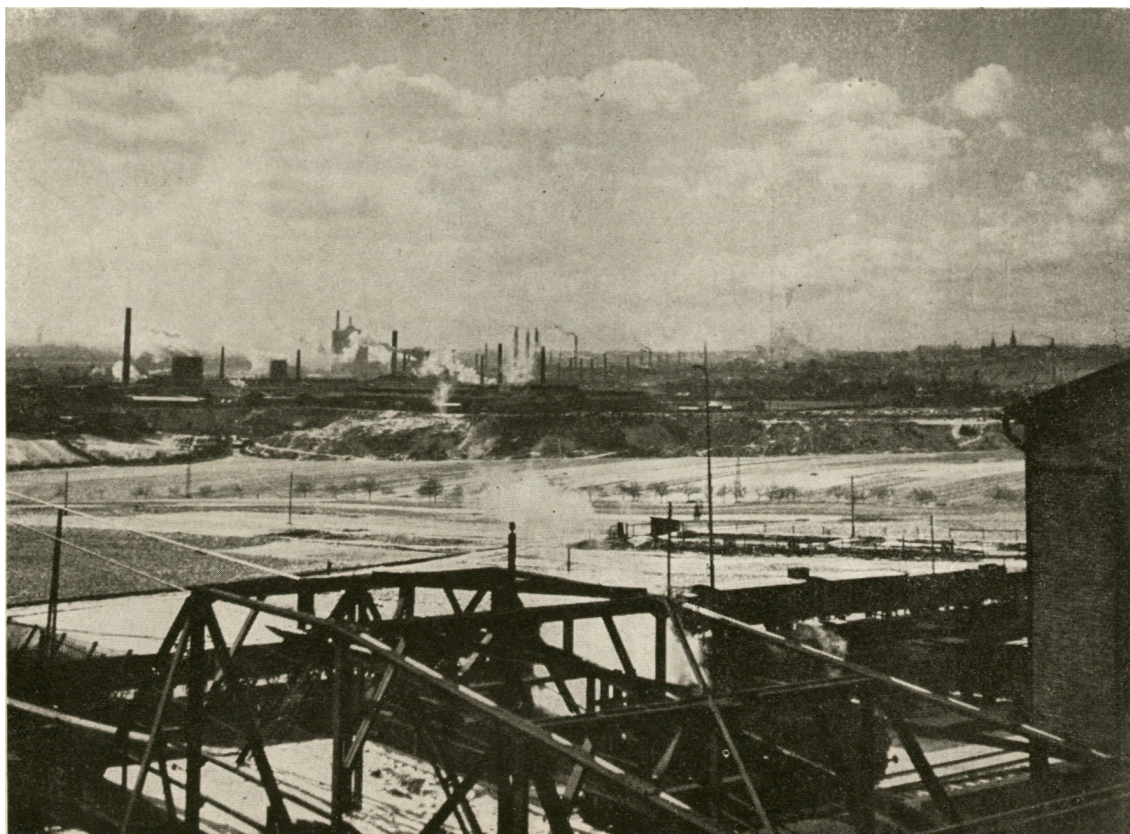

Příloha 23 – Povrch dolu, kotelna vlevo (zdroj Stehlík 1974)

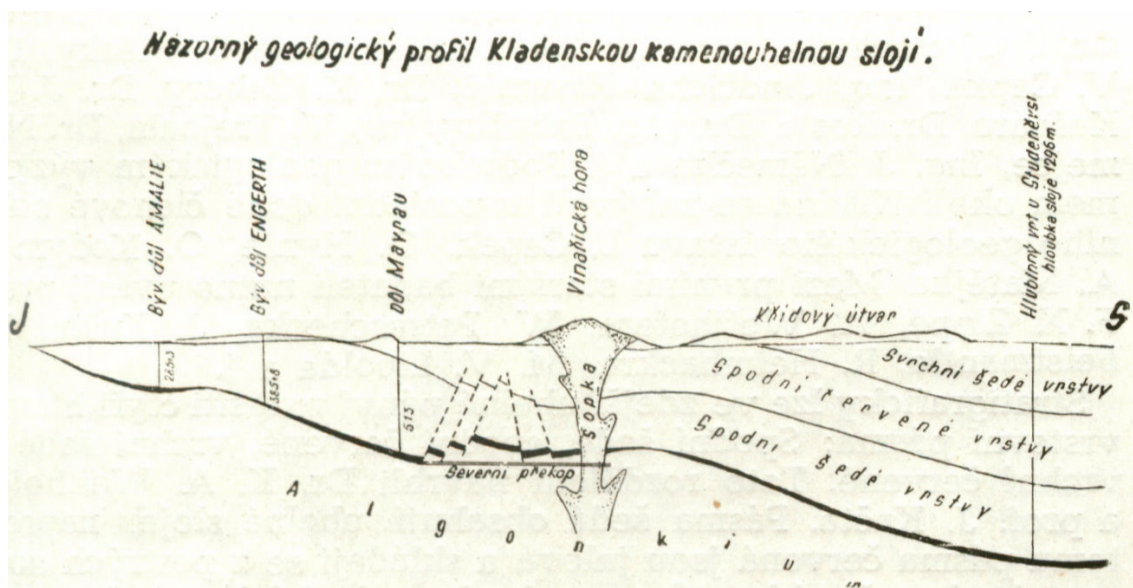

Příloha 24 – Mayrau a Robert, kolem roku 1907 (zdroj Žofka-Švejda 1947, 17)

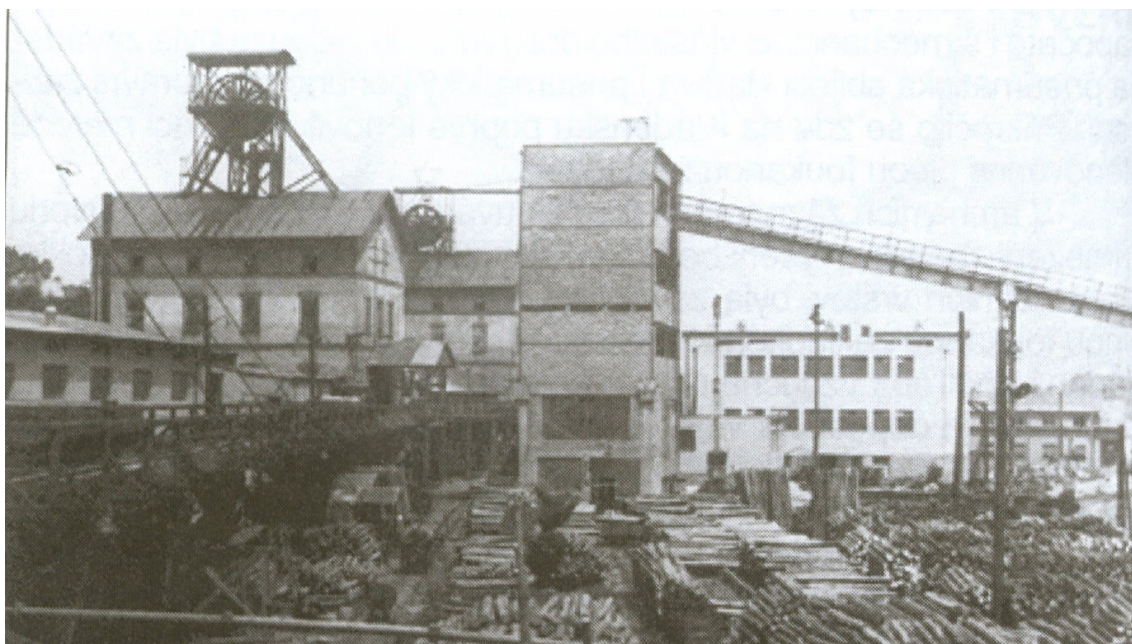

Příloha 25 – Pohled na Kladno od dolu Zápotocký roku 1939 (zdroj Žofka-Švejda 1947, 6)

Příloha 26 – Profil kamenouhelnou slojí (zdroj Žofka-Švejda 1947, 42)

Příloha 27 – Důl Mayrau s budovou záplavu (zdroj Uváček 1995, 68)

Příloha 28 – Bývalá kotelna (pohled od šachty Mayrau)

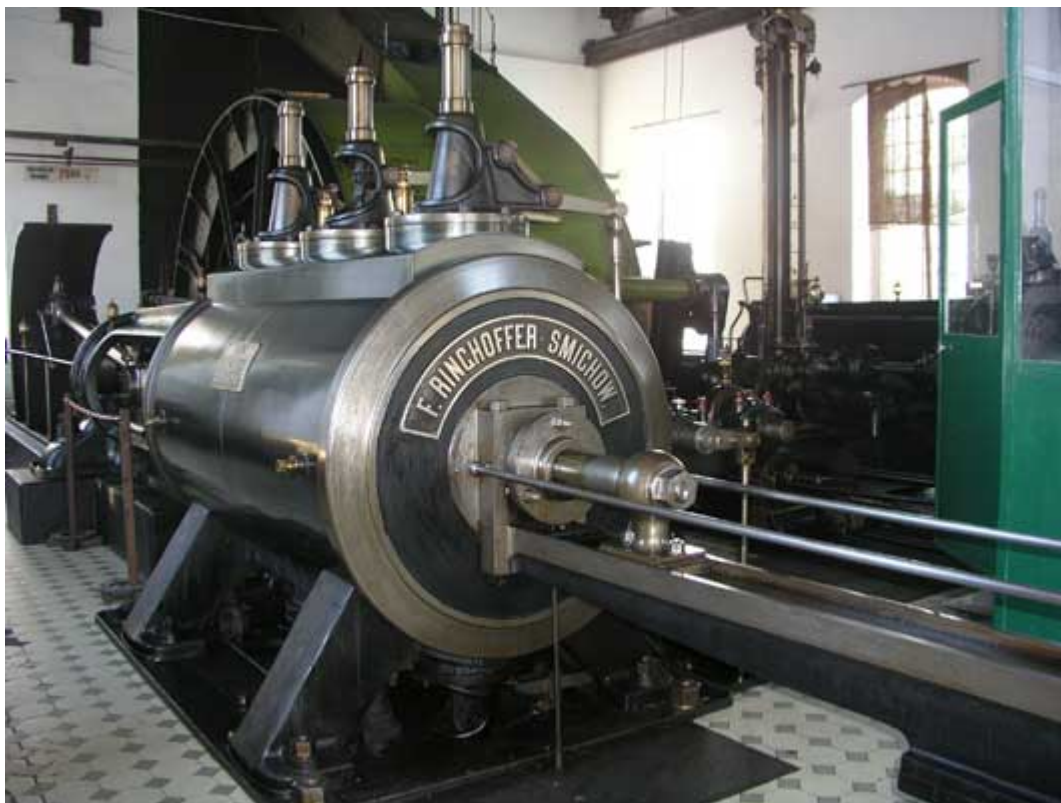

Příloha 29 – Letecká fotografie dolu Mayrau (zdroj Geodesis)

Příloha 30 – Pohled od západu

Příloha 31 – Parní stroj firmy Ringhoffer ve strojovně šachty Mayrau

Příloha 32 – Budova strojovny šachty Mayrau

Příloha 33 – Budova strojovny šachty Robert

Příloha 34 – DKM se zaměřenými body

Příloha 35 – DKM se zaměřenými body na podkladu leteckého snímku

Příloha 36 – Mapa 1:1 000 se zasazeným zaměřením

Příloha 37 – Objekt č.1 pohled od východu

Příloha 38 – Traverza (Objekt T) pohled od východu

Příloha 39 – Objekt č.5

Příloha 40 – Koleje (Objekt 6) od severu

Příloha 41 – Koleje (Objekt 6) od jihu

Příloha 42 – Objekt č.2

Příloha 43 – Pohled na prostor kotelny v době nejbujnější vegetace